

İBN TAGRİBERDİ'NİN “en-NUCÛM ez-ZÂHİRE” ADLI ESERİNDE GEÇEN DULKADİROĞULLARI BEYLİĞİ İLE İLGİLİ KAYITLAR II

Kürşat Solak*

Memlûk Devleti ve beylikler dönemi ile ilgili yabancı dilde yazılmış birçok değerli ve önemli kaynak mevcuttur. Yabancı dilde yazılmış bu kaynakların arasında Arapça olanlar büyük önem taşımaktadır. Bununla beraber özellikle Anadolu'daki Türk tarihi ile ilgili kayıtların bulunduğu bu kaynakların büyük bir bölümü Türkçeye çevrilmemiş ve araştırmacıların hizmetine sunulmamıştır.

Birinci kısmı daha önce yayımlanan bu çalışmanın amacı, XV. yüzyılın Türk asıllı tarihçisi olan, gerek eserleri gerek şahsiyetiyle çeşitli sahalarda temâyüz ederek haklı bir şöret kazanan ve şöretini bugüne kadar devam ettiren Ebu'l-Mehâsin Cemaleddin Yusuf b. Tagriberdi'nin¹ önemli eserlerinden biri olan ve Arapça olarak yazdığı *en-Nucûm ez-Zâhire fî Mülûk Mısır ve'l-Kahire* adlı tarih kitabında geçen “Dulkadiroğulları Beyliği” ile ilgili kayıtları Türkçeye çevirip tarihî bir kaynak olarak ilgili kişilerin hizmetine sunmaktır.²

Arapça yazılmış bu eserde İbn Tagriberdi öncelikle Mısır tarihini yazmayı hedeflemiştir. Müellif, Mısır tarihini yazarken doğal olarak bu devletin komşularıyla olan ilişkilerine ve bu komşu devletleri ilgilendiren birçok meseleye de önemli ölçüde yer vermiştir. İşte bu kayıtlardan Dulkadiroğulları ile ilgili olanlar konumuz kapsamı içerisine girmektedir. Yaptığımız bu çalışma sonucunda söz konusu kayıtların tamamı bir araya getirilerek Türkçeye kazandırılmıştır.

* Dr. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, kursat.solak@hotmail.com

¹ Müellif İbn Tagriberdi ve eserleri ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Çuhadar 1991; Solak 2004; Günaltay 1951, s.390-391; Şeşen 1998, s.219-221.

² Bu tür çalışmalara örnek olarak; Bkz. Kanat 1991; Koprıman 1971; İnalçık 1948, s.349-358; Bunların dışında bizim Yüksek Lisans Tezi olarak yaptığımız bir çalışmamız var ki, bu makalemiz de o çalışmanın tekrar gözden geçirilip hazırlanmış şeklinin II. kısmıdır. I. kısım Tarih İncelemeleri Dergisinin bir önceki sayısında yayımlanmıştır. Bkz., Solak 2004.

İbn Tagriberdi, 1411 yılında Kahire’de doğmuş, 5 Zilhicce 874/ 3 Haziran 1470 tarihinde vefat etmiştir. XV. asrın meşhur Memlûk tarihçilerinden Makrîzî ve Aynî ile eşdeğer kıymette eserler vermiştir.³ *en-Nucûm ez-Zâhire*, Mısır Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanmıştır. Biz çalışmamızda bu baskıyı esas almış bulunmaktayız.⁴ Eser, isminden anlaşılacağı gibi bir Mısır tarihidir. Mısır’ın Hz. Ömer devrinde oranın ilk valisi bulunan Amr bin As tarafından fethedildiği yıllar başlar (641) müellifin ölümünün bir yıl öncesi olan 873/1468 yılına kadar Mısır’da yaşamış devlet adamları ile bu ülkede olan siyâsî ve askerî olayların, sekiz buçuk asırlık tarihini içerir. Eserde kronolojik bir sıra takip edilmiştir. Olaylar yıl, ay ve günlere göre bir sıra takip etmekle birlikte, saltanat devirlerine göre de bölümlere ayrılmıştır. Ayrıca belirli hâdiseler tarih sırasına göre anlatıldıktan sonra “vefayât” diye bir kısım eklenerek, bu kısımda o devirde vefat etmiş olan gerek devlet gerekse ilim adamları gibi çeşitli sahalarda tanınmış kimselerin tarih sırasına göre ölümleri, bu vesile ile de kısaca biyografileri belirtilmiştir.

Metinlerin Türkçeye tercümesi esnasında bazen güçlüklerle karşılaştık. Bunun önemli sebeplerinden birisi, eserin bundan beş yüz yıl önceki Arapça ile yazılmış olmasıydı. Bu sebeple çevrilen cümleler içerisinde ve arasında ortaya çıkan kopuklukları [] kare parantez içerisinde yaptığımız ilâvelerle tamamlamaya çalıştık. Yine Türkçeye girmiş ve klişeleşmiş bazı terimleri ve isimleri aynen yazdık.

Çalışmamızda tarihler genellikle hem hicrî hem miladî verilmiştir. Hicrî aylarla birlikte Milâdî aylar ayrı verilmiştir. Hicrî aylar Türkçedeki telaffuz şekline uygun olarak, Muharrem, Safer, Zilkâde şeklinde yazılmıştır. Transkripsiyon işaretleri, harfleri kullanılmamıştır.

Müellifin kullandığımız eserinde hadiseler yıl yıl ve yıllar da ay ay olarak anlatılmaktadır. Bu sebeple biz de yaptığımız çevirilerde bu kronolojik sırayı koruduk ve metinleri aynı şekilde sırası ile vermeye çalıştık.

³ Nitekim bu konuda Kâzım Yaşar Koprman şöyle der: “el-Makrizî’nin eseri ile İbn Tagri Birdi ve Aynî’nin eserleri XV.yy.’ın birinci yarısı için kaçınılmaz üç temel eser olma vasfını muhafaza etmektedir.” Bkz. Koprman 1971, s.13.

⁴ Bkz. İbn Tagriberdi 1929-1956.

ÇEVİRİ METİNLER

Cilt 14, Sayfa 5, 6, 815h./1412-1413 YILI

[Melik Müeyyed Şeyh'in⁵ Sultan olmasına karşı] Emir Nevruz bütün [Suriye] Nâiblerini Suriye'ye davet etti. Bu dâvete Halep Nâibi Emir Yeşbek bin Özdemir, Trablus Nâibi Emir Toh, Hama Nâibi Emir Kımş, [Alâaddin Ali] bin Dulkadir ve Seyyidî es-Sağîr diye bilinen Demirtaş'ın kardeşinin oğlu Tagrıberdi icabet ettiler. Emir Nevruz onları karşılamak için yola çıktı. Onları saygıyla ve ikramla karşıladı. Hep beraber Dımaşk'a döndüler. Kadılar ve ileri gelenler toplandılar. [Gelenlere] Melik Müeyyed'in sultanlığı, halifeyi⁶ hapsedmesi ve buna benzer eylemleri hakkında görüşleri soruldu. Onlardan hiçbirini bir şey demedi. Meclis sonuç alamadan dağıldı.

Nevruz adı geçen nâiblere bir günde 40 bin dinar dağıttı. Ardından onlara çağırıldıklarında gelmek üzere vilayet merkezlerine gitmeleri söylendi.

[Nevruz'a] İbn Tübbatî geldi. [Nevruz'un] insanları toplamasını yasakladı. Onunla konuştuktan sonra onun durumunu bozmadı. Nevruz onun sözlerinden etkilenmedi. Emir Nevruz durumunu kuvvetlendirdi. Böylece el-Melik el-Müeyyed Şeyh'le savaşmak için hazır duruma geldi. Türkmenleri çağırıldı. Böylece memlûklerin ve benzer durumda olanların sayısı arttı.

Melik el-Müeyyed Şeyh'e bunlar bildirildi. [Aynı] yıl Zilhicce'nin 3'ünde (4 Mart 1413 Cumartesi) Seyyidî el-Kebir diye bilinen Demirtaş'ın kardeşinin oğlu Emir Korkmaz'ın, Emir Nevruz el-Hâfîzî'nin yerine Dımaşk Nâibliğine atanmasını onayladı. [Nevruz] isyandayken, [Korkmaz'ın] kardeşi Seyyidî es-Sağîr Emir Tagrıberdi'nin Nevruz'dan ayrıldığı ve Melik el-Müeyyed'in itaatine girmek için Safed'e ayak bastığı haberi (Kahire'ye) ulaştı. Safed [o sıralar] Melik el-Müeyyed'in kontrolündeydi. Bu yüzden Mısır'da kutlama davulları çalındı.

⁵ 7 Kasım 1412-13 Ocak 1421 yılları arası Memlûk Devletine sultanlık eden Melik el-Müeyyed Ebu'n Nâsr Seyfeddin Şeyh el-Mahmudî. Ayrıntılı bilgi için. Bkz. Koprıman 1989b.

⁶ 808-816 (1406-1414) yılları arası Mısır'da Abbasi Halifesi olan el-Musta'in Billah Ebu'l-Fazl el-Abbâs. Bkz. Zetterstêen 1997, I, s.21.

Cilt 14, Sayfa 49- 53, 820h./1417-1418 YILI

Halep Nâibi Koçkar⁷ el-Kardemî ve beraberindekilerin Tarsus şehrine yönelmeleri kararlaştırıldı. Sultan da Elbistan üzerinden Maraş şehrine yürüdü. Cumâdi el-Ûla'nın (Haziran 1417) başlarında İbn Karaman'ın Sultan'ın itaatine döndüğü ve Tarsus'u teslim edeceği bilgisini içeren mektubuyla İbn Karaman'ın elçisi geldi. Eğer Sultan ülkesine gelmezse, [İbn Karaman'ın elçisi] Tarsus'a Halep Nâibi ile beraber gidecekti. Sultan Elbistan'a gitti ve [Cumâdi el-Ûla'nın] 11'inde (26 Haziran 1417 Cumartesi) Nehrü'l Ebyad'a⁸ vardı. [Bu sırada] Ona Halep Nâibi Koçkar el-Kardemî'nin mektubu ulaştı. O, mektupta Bagras'a⁹ ulaştığı zaman [kendisine] Ermeni halifesinin¹⁰ ve Ermeni büyüklerinin geldiğini, ellerinde Sis¹¹ kalesinin anahtarları olduğunu ve onları Sultan için hazırladığı belirtiliyordu. Sultan Halep Umera-yı Aşarat'ından¹² biri olan Şeyh Ahmed'i Sis Nâibliği ile görevlendirdikten sonra onlar Sultan'ın huzuruna çıktıklarında Sultan [kendilerine] lütufta bulundu ve onları kaleye geri gönderdi. Daha sonra Sultan Köhik [Göynük] mevkîne doğru yola çıktı ve orada konakladı. [Bu sırada] orada ona Suriye Nâibi Akbay'ın bir mektubu geldi. Mektupta; Hüseyin bin Kebik [Köpek]'in Malatya'yı yaktığı, oranın ahalisini de alarak Rebiü'l-Evvel ayının 17'sinde (18 Nisan 1417 Salı) oradan kaçtığı; kendisinin Malatya'ya geldiğinde yangının orada yaptıklarına şahid olduğu ve [Köpek'in] orada zayıf ve âcizler hâriç kimseyi bırakmadığı, oranın çiftçilerinin tamamının şehirden uzaklaştıkları ile İbn Köpek'in Devrekî¹³ şehrine yerleştiği [bilgileri vardı]. [Bunun üzerine] Sultan, kendi hareketi sırasında [Akbay'ın da] taraftarlarıyla harekete geçmesi hususunda onu görevlendirdi. Sultan, Emin Nâsireddin Muhammed bin Dulkadir'i¹⁴

⁷ Bu ismin bu şekilde okunuşu ile ilgili Bkz. Kopraran 1989b, s.155, 157, 158.

⁸ Aksu. Ceyhan nehrinin ana kollarından biri Bkz. Darkot 1997, VII, s.310.

⁹ Belen geçidinin girişine hâkîm olup, bu geçidin Kuzey-Doğusunda İskenderun'dan Antakya'ya giden yol üzerinde mühim bir konak yeridir. Bkz. Hartmann 1997, II, s.216. Ayrıca Bkz. Cevad 1313, s.186.

¹⁰ Bu ifadeyle "Ermeni Patriği" kastedilmektedir.

¹¹ Bugünkü Kozan. Bkz. Kanat 1999a, s.430.

¹² Onlar Emirleri. Bkz. Keleş 2002, s.311.

¹³ Bugün Sivas iline bağlı olan Divriği kazasıdır. Biz bundan böyle bu ifadeyi Divriği olarak kullanacağız.

¹⁴ Osmanlı Sultanı Yıldırım Bayezid 2 Ağustos 1399'da Dulkadiroğlu Sadaka Bey'i Elbistan'dan sürüp Dulkadir beyliğinin başına Nâsireddin Muhammed Bey'i getirdi. Bu durum Osmanlı-Memlûk anlaşmazlığının başlangıcı olmuştur. Nâsireddin Muhammed Bey Ekim 1442'de seksen yaşını aşkın bir yaşta vefât etti. Yerine oğlu Süleyman Bey geçti. Bkz. Yinanç 1989, s.34, 55.

tutuklaması için oğlu el-Makam el-Sârîmî İbrahim'e yanında Devâdar Emir Çakmak el-Argun Şavî ve bir grup emirle beraber Elbistan'a gitmesini emretti. Onlar da gayretle yola çıktılar ve Elbistan'a vardılar ancak İbn Dulkadir şehirden kaçmıştı. Şehirde hiç kimse kalmamıştı. [İbrahim ve yanındakiler] Onların arkasından gitmek hususunda kararlıydılar. Gece gündüz yol alarak [ayın] 15. gününde (30 Haziran 1417 Çarşamba) Kelvela¹⁵ denilen yere vardılar. Orada bulunan Türkmenlere saldırdılar. Onların evlerini ele geçirdiler ve yaktılar. Sonra Sultan Han'ına gittiler ve orada olan Türkmenlere de saldırıp evlerini yaktılar. Onların hayvanları gibi pek çok eşyasını aldılar. Sonra Sarsus¹⁶ denilen yere gittiler. Orada da aynı şeyleri yaptılar. Geceyi orada geçirdiler. Ardından [ayın] 16. günü yola çıktılar. Malları ile ve ailesiyle birlikte yürümekte olan Nâsireddin Bey bin Dulkadir'e ulaştılar. Onu kovaladılar ve ağırlığı ile yanında olan her şeyi ele geçirdiler. İbn Dulkadir geri kalan atlarıyla kaçarak kendi canını kurtardı. Onun birçok arkadaşı [İbrahim ve arkadaşlarının] eline düştü. Ardında 100 Buhti deve, 150 tek hörgüçlü deve ve 100 attan oluşan ganimetlerle Sultan'a döndüler. Askerin yağmalayıp ele geçirdiği ipekli kumaşlar, aralarında cam eşyalarında bulunduğu gümüşler, halılar ve sayılamayacak kadar pek çok eşyaya denkti. Bu yüzden Sultan sevindi. Suriye Nâibi Akbay, Hüseyin ibn Köpek'i Anadolu'ya girene kadar kovaladı. Malatya halkının Malatya'ya dönmesi kararlaştırıldı. Hama Nâibi Carkutlu ile birlikte Bire¹⁷ Nâibi, Kal'at'er-Rum¹⁸ Nâibi ve Antep Nâibi ile birkaç emir Kâhta ve Kerker (Gerger)'e gitmek için silahlandırıldı. [Bütün bunlardan sonra], Sultan, Akbay'ın kendisine gelmesine kadar Elbistan otlaklarında yer değiştiriyordu. Onlar [Kâhta ve Gerger] kalelerine saldırdılar. Kâhta Nâibi çarşılıarı yaktı ve [Kâhta'nın] kalesi berkitildi. Sultan Onlara içinde 1200 yaya olan yardımcı kuvvetler gönderdi. [Bunun üzerine] Nâsireddin Bey

¹⁵ Gül Dede. Bu ismin bugünkü Gül Dede olarak kabul edilişi ile ilgili Bkz. Koprman 1989b, s.156, 171.

¹⁶ Sarız. Bu ismin bugünkü Kayseri ilinin Sarız kazası olarak kabul edilişi ile ilgili Bkz. Koprman 1989b, s.156.

¹⁷ Bugünkü Birecik.

¹⁸ "Cenubî Anadolu'da Fırat nehrinin sağ kıyısına hâkim bir kale harabesi olup, kadim bir şehrin yerinde bulunur. Şehir, çoktan beri terk edilerek harap olmuş ise de, Halep vilayetinin Urfa sancağına bağlı olan ve merkezi Fırat'ın sol tarafından ve 5 km. kadar aşağıda Halfeti kasabasında bulunan kazaya, Osmanlı Devleti'nin son yıllarına kadar, Rum-Kale ismi verilmekte idi. Kale harabesi şimdi Gaziantep vilayetinin Yavuz-Eli kazâsı içinde yer almaktadır. Memlûkler, Kaleyi 1292 yılında Ermenilerin elinden almıştır". Bkz. Honigmann 1997, IX, s.777.

bin Dulkadir'in Sultan'dan Dârende kalesinin kendisine verilmesi şartıyla af dileyen bir mektubu Sultan'a ulaştı. [Sultan] da buna olumlu cevap verdi.

Halep Nâibi Koçkar el-Kardemî Tarsus'a gittiği zaman kendisinden önce [oraya] Sultan tarafından Emir Şahin el-Aydokâri atandı. [Emir Şahin], İbn Karaman'ın şehrin nâibine yardım göndermiş olduğunu gördü. O [şahıs], Emir Mukbil'di. Sultan'ın askerlerinin kendisine doğru geldiği bildirilince adı geçen Mukbil [Tarsus] kalesini teslim etmek istemedi. Şahin el-Aydokâri ve Koçkar el-Kardemî oraya hücum ettiler.

Koçkar bu durumu Sultan'a bildirdi. Sultan onlara kuşatmanın dikkatle yapılması konusunda cevap verdi. Onları buna teşvik etti. [Koçkar ve Şahin] Rebiü'l- Evvel ayının 18'i Cuma günü (5 Mayıs 1417 Çarşamba) eman alana kadar kuşatmayı sürdürdüler. [Neticede] Onlar, Mukbil'i ve arkadaşlarını yakalayıp hapsettiler.

Sonra Sultan Kaşe mevkiine göç etti. Orada ona Emir Ali Bey bin Dulkadir'in elçisi hediyelerle geldi. Daha sonra Nâsireddin Bey bin Dulkadir, oğlu ile yanında Kevahi [av kuşu] ve Dârende kalesinin anahtarlarıyla [Sultan'ın yanına] geldi. Sultan da Ali Bey bin Dulkadir'e elinde olan Maraş Nâibliğinin yanı sıra Elbistan Nâibliğini de verdi. Ardından Sultan Dârende'yi görmek için yola çıktı. Oraya varana kadar atlarıyla yürüdü. [Dârende'nin] dışında geceledi. Oraya girmekten kaçındı. Sabah oldu ve Suriye Nâibi Emir Akbay'ın orada kalmasını, kuşatma aletlerinin ve Sultan Zerdhânesinden¹⁹ zanaatkârların getirilmesini emretti.

Sultan ordugâhına geri geldi ve o gece ona Dârende muhafızlarından Handarus kalesinin anahtarları ulaştı. Sonra Sultan öbür gün yola çıktı ve Dârende'ye hâkim konumda bir yerde geceledi. Sabah olunca askerleriyle harekete geçti. Ordugâhıyla Dârende kalesine doğru yerleşti. Kale, kuşatmanın baskısından zor durumdaydı. Orada olanlar Sultan'ın geldiğini görünce eman dilediler ve onlara eman verildi. [Kaledekiler] ertesi gün Cuma günü indiler. Onların arasında Davud ibn el-Emir Muhammed bin Karaman da vardı. Sultan ona hil'at giydirdi ve altın kumaş işlemeli bir ata bindirdi. Onu beyliğinin başına atadı. Ardından Sultan kaleyi ele geçirdi. Nâiblerin büyüklerinden biri olan Altunboğa el-Cekemî'nin Dârende Nâibliğine atanmasını onayladı. Silah dışında 4 bin dinar da para verdi. Ayrıca Mısır'daki Tablhanat Emirlerinden²⁰

¹⁹ İdareciliğini Emir Silah'ın yaptığı Zerdhâne Silahhâne mânasında olup Sultan'a ait silah ve takımlar burada bulunurdu. Silahhâneye giren ve çıkan silahdârlardan Emir Silah sorumluydu. Bkz. Keleş 2002, s.309.

²⁰ Memlûk ordusunda emirler arasında rütbe bakımından ikinci derecede olup, en az 40 memlûke sahip olma hakkı bulunan emirlerdir. Bu yüzden kendilerine "Kırklar

birisi olan Emir Mengliboğa el-Argun Şâvi'yi Malatya ve Divriği Nâibliğine getirdi. Ona 5 bin dinar para verdi. Daha sonra Sultan Dârende kalesine çıktı ve orayı iyice kolaçan etti. Ardından [Sultan] ele geçirilen yerleri bir düzene koyduktan ve işleri hallettikten sonra Dârende'den ayrıldı. Elbistan'ın batısında bir günlük mesafe uzakta olan nehre varana kadar yol aldı. Şehre atanmış olanların görevlerine başlamalarını sağlama almak ve şehir halkının şehre dönmesi için orada dört gün ikamet etti. Sonra Behesna²¹ Kâhta ve Gerger'e yönelmek üzere hareke geçti ve Elbistan'a girdi. Oradan Hamza bin Ali Bey bin Dulkadir'i²² babasına geri gönderdi. [Sultan] Onu Kemha el-İskenderânî kumaşından²³ mâmul bir sancak ile para ve tablhâneyle²⁴ donattı.

Sultan'a Emir Akbay'dan bir haber ulaştı. Haberde; Emir Akbay'ın Besni'ye giderken, Besni kalesinde bulunan Emir Tuğrak bin Davud bin İbrahim bin Dulkadir'i²⁵ Sultan'ın itaatine girmeye teşvik ettiği ve onu Sultan'ın huzuruna dâvet eden bir mektup yazdığı [bilgisi] vardı. [Tuğrak] can korkusu sebebiyle huzurdan af diledi. Bu durumu kaleyi teslim edinceye kadar devam etti. Daha sonra [Sultan'ın] huzuruna çıktı. Cumadi el-Âhir'in 16'sı (31 Temmuz 1417 Cumartesi) olduğunda Emir Akbay ile Emir Tuğrak ve kalede

Emiri" de denilirdi. Hiçbir zaman kırktan aşağıya düşmeyen memlûklerin sayısı 70-80'e kadar çıkardı. Bu emirlerin sayısı da sabit olmayıp azalıp-çoğalıyordu. Bunlara ikinci derecede mühim görevler verilirdi. Bkz. Kopruman 1989b, s.21.

²¹ Bugünkü Adıyaman vilayetine bağlı Besni ilçesi. Biz bundan böyle bu kelimeyi Besni olarak kullanacağız.

²² Dulkadir Beylerinden Nâsireddin Bey'in kardeşidir. Alâaddin Ali Bey'in oğludur. Beylik yapmamıştır. Nâsireddin'e karşı Memlûk desteği ile Aralık 1434'te Maraş'ı ele geçirmiştir. Ancak Memlûk tahtı için isyan eden Canıbeg'i destekleyen Dulkadiroğullarına kızan Sultan Barsbay, Kahire'ye ziyarete gelmiş bulunan Hamza'yı önce hapsedirdi ve sonra katletti. 8 Ekim 1436. Bkz. Yinanç 1989, s.48, 49, 53.

²³ İskenderiye kumaşı. Bkz. Kanat 1999b, s.46.

²⁴ "Kelime mânasıyla "davulhâne", "askerî mızıkâ (mehterhâne)" olup İslam ülkelerinde askerî mızıkâ takımı ile, bunun savaş meydanında veya şehirde iken bulunduğu yerin adıdır. Memlûk Sultanları devrinde askerî mızıkâ takımı ıslah edilerek İbn İyas'ın bildirdiğine göre sancak, tuğ ve buna benzer hükümdarlık alâmetleri ile birleştirilmiştir". Bkz. Farmer 1997, XI, s.604-606.

²⁵ Dulkadirli Beylerinden Nâsireddin Muhammed Bey'in yeğenidir. Beylik yapmamıştır. Sultan Şeyh'in ölümünden yararlanarak Malatya'yı ele geçirmiş ancak Sultan Barsbay tarafından cezalandırılmaktan korkarak itaatini sunmak üzere 1424 yılı başlarında Kahire'ye gitmiştir. Malatya elinden alınmıştır. Humus vâililiği yaptığı sırada 1435 yılında ölmüştür. Bkz. Yinanç 1989, s.43-46.

[Tuğrak'ın] yanında olanlar geldiler. Sultan Hısn Mansur'a²⁶ yaklaşmıştı. Tuğrak ve beraberindekilere hil'at giydirdi ve ihsanlarda bulundu. Tuğrak'ı onun için hazırlanan bir çadıra yerleştirdi. Ardından Sultan Hısn Mansur'a gitti. Ona Koçkar el-Kardemî'nin Gerger ve Kâhta'ya geldiği haberi ulaştı. Ayrıca, Diyarbakır'dan [Sultan'a] Amid²⁷ sahibi Karayülük'ün elçisi hediyelerle geldi. Sultan elçiyi kabul etti ve ona da ihsanlarda bulundu.

Yine aynı ay (Cumadi el-Âhir) Hısn Keyfa sâhibi Melik Âdil'in elçisi hediyelerle geldi. Sultan bunu da kabul etti. Ertesi gün Sultan harekete geçti. Kâhta ve Gerger yakınlarına Hısn Mansur'un kuzeyine geldi. Halep Nâibini, Hama Nâibi Emir Carkutlu ile Mısır ve Suriye emirlerinin birlikleriyle destekledi. Ardından Trablus Nâibi Emir Yeşbek el-Yusûfi'yi savaşması için Kâhta'ya gönderdi. [Sultan] Emir Mengli Hoca el-Argun Şâvî'yi, Emir Ebu Bekr bin Bahadır el-Bâbirî el-Ca'berî'nin yerine Kal'atu'l-Rum Nâibliğine tâyin etti. Ayrıca Emir Gümüşboğa er-Ruknî'yi Emir Tuğrak bin Dulkadir'in yerine Besni Nâibliğine atadı. [Bu arada] Emir Kara Yusuf'un cevabı geldi. Muhammed [bunu] [Kara Yusuf'un] Kadıaskeri el-Kadı Hamîdüddin ile beraber okudu. Babası sebebiyle Bağdat sâhibi olarak görev yapan Şah Ahmed bin Kara Yusuf'un mektubu ve Kara Yusuf tarafından gönderilen önemli hediyelerle Erzenkân²⁸ sâhibi Pir Ömer'in mektupları geldi. Adı geçen Hamidüddin çadırına yerleştirildi. Sultan ona hak ettiği kadar ihsanda bulundu.

Sonra Sultan Kâhta'ya varana kadar yola devam etti ve [Kâhta] kalesini kuşattı. Kâhta'nın halkı ve çalışanları oradan kaçmıştı.

Cilt 14, Sayfa 88, 822h./1419 YILI

Ramazan ayının başında Perşembe günü (Eylül 1419), Sultan'ın oğlunun Şaban'ın 14'ünde (5 Eylül 1419 Salı) Halep'ten ayrıldığı haberi geldi. Muhammed bin Karaman ve oğlu Mustafa ile İbrahim bin Ramazan²⁹ Şaban'ın 26'sında (17 Eylül 1419 Pazar) Kayseri'ye vardılar ve oranın nâibi Nâsireddin Muhammed ibn Dulkadir'i kuşatma altına aldılar. [Nâsireddin], onları bozguna uğratana kadar savaştı. Onların yanlarında olan her şeyi ele geçirdi. Mustafa

²⁶ Bugünkü Adıyaman'dır. XIII. asır sonlarında Mısır Memlûk hükümdarlarının mülküne dâhil olmuştur. Bkz. Darkot 1997, V/I, s.454, 455

²⁷ Bugünkü Diyarbakır şehri.

²⁸ Bugünkü Erzincan şehri.

²⁹ Ramazanoğulları beyliğinin kurucusu Ramazan'ın oğlu Şahabüddin Ahmed'in oğlu olan İbrahim Bey babasının 1416 yılında ölümünden sonra hükümet kavgası vererek Memlûk desteği ile Ramazanoğulları Bey'i olmuştur. Yukarıda anlatılan Kayseri bozgunu üzerine azledilmiştir. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Uzunçarçılı 1988, s.176-179.

öldürüldü ve başı kesildi. Babası Muhammed bin Karaman yakalandı. Orada hapsedildi. Mustafa ibn Muhammed bin Ali Bey bin Karaman'ın başı Ramazan ayının 16'sı Cuma günü (6 Eylül 1419 Cuma) Kahire'ye getirildi. Bir mızrak ucunda Kahire sokaklarında dolaştırıldı. Sonra Kahire kapılarından biri olan Bâb en-Nâsr'da³⁰ asıldı.

Cilt 14, Sayfa 330, 331, 832h./1428-1429 YILI

Zilkâde'nin 9'u Çarşamba günü (10 Ağustos 1429 Çarşamba) emirlerin doğu bölgesine yöneldikleri ve oradaki Ruha³¹ şehrini Karayülük'ün nâiblerinden aldıkları haberi Sultan'a geldi. Bu haber, Memlûk ordusunun Harteburt'u³² almak için Kahire'den Suriye'ye doğru hareket ettiği zaman gelmişti. Harput'un nâibi ölmüştü. Bunun üzerine Amid sahibi Karayülük'ün ordusu oraya inmişti. [Memlûk ordusu] Halep şehrine ulaştığı zaman onlara Karayülük'ün Harput kalesini aldığı, orayı güçlendirdiği ve oğluna teslim ettiği haberi geldi. Onlar, Suriye Nâibi Emir Abdurrahman'ın gönderdiği Emir Sudun, Dımaşk askerleriyle birlikte kendilerine katılana kadar Halep'te kaldılar. Sonra Suriye ülkesinin nâibleri ve askerlerinin hepsi oraya yürünüp yürünmemesi konusunu görüştüler. [Sonuçta] Harput'a gidilmesi konusunda görüş birliğine vardılar. Mısır askerleri ve Suriye askerleri olmak üzere onların hepsi Urfa yönüne doğru [Halep'ten] ayrıldılar. [Bu sırada] Urfa halkı Bire'de onlara eman dilediklerini belirten bir mektup verdiler. [Zaten] onlarda Sultan'ın itaatine girme eğilimi vardı. [Urfa halkına] eman verdiler ve kendilerine mektup yazdılar. [Memlûk ordusu] Bire'den ayrıldı. Onların elinde öncü kuvvetlere itaat etmiş olan 200 atlı bedevî asker vardı. Bahsedilen öncü kuvvetler Şevval ayında (Temmuz 1429) Urfa'ya ulaştılar. Onlar Karayülük diye çağrılan Amid sahibi Emir Hâbil bin el-Emir Osman bin Tur Ali'nin buraya varmış ve girmiş olup burayı güçlendirdiğini ve burada zarara uğrayanlardan aileleri, mallarıyla insanları ve hayvanları bir araya getirdiğini gördüler. [Öncü kuvvetler] onlara doğru hücumla geçtiler. Bunun üzerine kaledekiler şehir surları üzerinden bunlara ok attılar.

³⁰ "Fâtîmi devleti döneminde yaptırılan Kahire şehrinin kuzeyde bulunan kapısıydı".

Bkz. Kortantamer 1993, s.54.

³¹ Bugünkü Urfa şehri.

³² Bugünkü Harput.

Cilt 15, Sayfa 61-63, 838h./1434-1435 YILI.

Sonra Zilkâde ayının 2'si Cumartesi günü (30 Mayıs 1435 Pazartesi) Halep Nâibi Korkmaz Halep'te bulunmayıp Amkda³³, Merc Dâbık'ta³⁴ ve Antep'te 75 gün kaldıktan sonra [Halep'e] geri döndü. O, bu vakti Kayseri'yi işgal etmiş olan İbrahim bin Karamandan³⁵ orayı almak için geçirmişti. Sultan'ın amacı da orayı ele geçirmektir. Sultan emirlerden birini bu konuyla ilgili olarak görevlendirdi.

Halep Nâibi Korkmaz'a "Bu seferin sebebini anlat" dedim. [O da] bunun sebebini [şöyle anlattı]; Anadolu'da Lârende³⁶ ve Konya sâhibi Emir Sârumiddin İbrahim bin Karaman'ın Kayseri şehrini Emir Nâsıreddin Muhammed bin Dulkadir'den almak istemesiydi. Oraya adı geçen Nâsıreddin hâkim oldu. Orayı Karamanoğulları'ndan aldı ve oğlu Süleyman'ı [Kayseri'ye] nâib olarak atadı. [Bunun üzerine] bu olayların olduğu günler İbn Karaman, Sultan'a Kayseri hâkimiyetinin kendisine verilmesi için başvurdu. Sultan'a her yıl için 10 bin dinar, 30 buhti deve, 30 at vaat etti. [Bunun üzerine] Sultan, Halep Nâibine mektup yazdı. O'na Amk'a çıkmasını ve Kayseri'nin alınması için ordu toplamasını emretti. Korkmaz [bu emir üzerine] Amk'a çıktı. İtaat hâlinde bulunan Türkmenleri topladı. Ardından İbn Karaman'a ordusuyla Kayseri'ye geleceğini belirten bir mektup yazdı.

Halep askerinin Kayseri'yi kendisinden almak için yola çıktığı [bilgisi] İbn Dulkadir'e ulaşınca hemen karısı Hatice Hatun'u Sultan'ın huzuruna varması ve beraberinde [götürdüğü] Kayseri'nin anahtarlarını sunması, kendisinin Saltanat Nâibi olarak tanınması ve bugüne kadar Kal'atu'l-Cebel'de³⁷ tutuklu olan oğlu Feyyaz'ın serbest bırakılmasını [sağlaması] için Kahire'ye gönderdi. [İbn Dulkadir] bunlara karşılık para vaadinde bulundu. Bahsedilen Hatice Hatun Şevval (Mayıs 1435)'in son günlerinde Mısır'a vardı.

³³ "Amık, el-Amk. Çukurluk, basıklık manâsındadır. Cenubî Anadolu'da böyle bir ova olup etrafı garpta Amanos Dağları ile şarkta Kurtdağı'nın cenup tepeleri ile kuşatılmıştır". Bu ova bugün Türkiye'nin Hatay vilayetinin sınırları içerisinde. Bkz. Streck 1997, I; s.398, 399.

³⁴ "Halep'in şîmâlinde Kuvayk nehri üzerinde bulunan Dâbık kasabası civarında bir sahradır". Bkz. Honigmann, 1997, VII, s.751.

³⁵ Ankara Savaşı sonrası Timur tarafından tekrar bey olarak atanan Karamanoğlu Muhammed Bey'in oğludur. 1424'de Karaman Bey'i olmuştur. Sârumiddin İbrahim olarak da bilinir. Temmuz 1464'de vefât etmiştir. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Uzunçarşılı 1988, s.23-31.

³⁶ Bugünkü Karaman şehri.

³⁷ Selahaddin Eyyübî tarafından Kahire'de yaptırılmıştır.

Yanındaki hediyeleri [Sultan'a] sundu. [Hatice Hatun], Sultan'a kocasının gâyesini söyledi. Sultan hediyelerini kabul etti ve oğlu Feyyaz'ı serbest bıraktı. Onu Maraş Nâibliğine atadı.

Sultan bunları yaparken, Halep Nâibi Korkmaz Zilkâde'nin başı Pazartesi günü (Haziran 1435) askerleriyle Antep'e inmiş idi. [Bu sırada] ona haber geldi. Haberde; Hamza bin Dulkadir'in yandaşlarıyla Sultan'ın itaatinden çıktığı, [ve sonra] amcasının oğlu Süleyman bin Nâsireddin Bey bin Dulkadir'e³⁸ [haber] gönderip yemin ettirdikten sonra ona yöneldiği [bilgileri dışında], Devâdar Canıbek es-Sûfi ve Muhammed bin Gündoğdu bin Ramazan et-Türkmânî'nin Elbistan'a ulaştığı ve eğer Canıbek es-Sûfi [İbn Dulkadir'in] yanına gelirse onu güç bir zamanda kimseye teslim etmeyeceğine dâir onun yemin ettirildiği [bilgileri] ile [ayrıca] Canıbek'in Anadolu beylerinden biri olan İsfendiyar'ın³⁹ yanında olduğu ve onun yanından ayrılıp Süleyman bin Dulkadir'e [gitmek] ve onunla görüşmek istediği [konularında bilgiler] vardı. Süleyman, [Canıbek'e] doğru yola çıktı. O ve Türkmen emirler [Canıbek'i] karşıladılar. Bu haber Sultan'a ulaşmadan önce, Hatice Hatun kocası Nâsireddin Bey'e dönmek için hazırlanmıştı. Hatice, yanındakiler ve oğlu yola çıktılar. Dulkadiroğlu ile Canıbek es-Sûfi'nin birlikte yaptıkları hakkında Sultan'ın bir bilgisi yoktu.

Korkmaz, Emir Sârumiddin İbrahim bin Karaman'ın ordusunu topladığı ve Kayseri'ye indiği [bilgisi] [kendisine] ulaşmıca kadar Antep'de kalmaya devam ediyordu. [Kayseri] halkı İbn Karaman'ı kabul etti. Ona [şehri] teslim ettiler. Süleyman Bey bin Dulkadir [Kayseri'den] kaçtı. Canıbek es-Sûfi'nin ortaya çıktığı, Onun Türkmen emirlerinden olan Emir Eslemes bin Köpek ve Muhammed bin Kutbekî ile anlaşmaya vardığı ile onların Malatya'ya indiği [bilgisi] [Korkmaz'a] ulaştı.

Süleyman Elbistan'a babasının yanına geldi. Şimdiye kadar onlara oğlu Feyyaz'ın serbest bırakıldığı ve annesi Hatice Hatun ile Mısır'dan yola çıktıkları bilgisi ulaşmamıştı. Nâsireddin Bey, oğlu Feyyaz serbest bırakıldığı için beyliğin idaresini eline aldı. Oğlu Süleyman'ı Canıbek es-Sûfi'nin adamlarıyla savaşması için görevlendirdi. Bütün bunlar Canıbek'in kendisine cevap vermesinden bir süre önce idi. Onun yoldan çıktığının gizli olduğu söylenir. Onlar bu durumda iken Hatice Hatun ve oğlu Feyyaz, kocası

³⁸ Nâsireddin Muhammed Bey 1442'de ölünce yerine oğlu Süleyman geçti. Dulkadir beylerinin altıncısıdır. 12 yıllık beylikten sonra Ağustos 1454 tarihinde öldü. Yerine oğlu Melik Arslan geçti. Bkz. Yinanç 1989, s.55-58.

³⁹ Candaroğulları Beylerinden olup 1392-1439 yılları arasında hüküm sürmüştür. Bkz. Yücel 1980, s.23-38.

Nâsireddin Muhammed bin Dulkadir'in yanına ulaştılar. Nâsireddin, oğlunun serbest bırakılmasıyla amacına ulaştı. Sultan'a bağlılığı bıraktı. Bizim bu eserde onunla ilgili konularda anlatacağımız üzere Canibek es-Sûfi de [İbn Dulkadir'e] katıldı. Bu durum Halep Nâibi Korkmaz'a bildirildi. Ve o, seferden bir kazanç sağlayamadan döndü.

O günden itibaren Sultan el-Melik Eşref'in⁴⁰ kafası Canibek es-Sûfi'nin durumu ile meşgul oldu. Zannettiği şeyin bir süre sonra gerçek olduğu anlaşıldı. Kötülüğünden çekindiği bir kısım nâibi azletmeye başladı. Esasen içindeki en büyük korkuyu Korkmaz'a karşı duyuyordu. Çünkü O, Canibek es-Sûfi'ye doğru meylediyordu. Sultan'ın [bu durumda] onunla ilgili yaptığı ilk iş Emir Kansuh el-Nevruzî'yi Tarsus Nâibliğinden azletmek oldu. Daha sonra onu babamın Memlûklerinden biri olan Emir Togan es-Seyfi Tagriberdi'nin yerine Halep Hâcib'ül-Hüccablığına nakletti. Adı geçen Togan'ı Emir el-Mie'den⁴¹ Dımaşk'ta Takdimet Elf⁴² olarak atadı. [Son olarak]. Kansuh'un yerine Emir Cemaleddin Yusuf İbn Kalder'i Tarsus Nâibliğine atadı.

Sonra 839 yılı Safer ayında (Eylül 1435) Sultan'a haber geldi. Haberde; Şahruh ibn Timurlenk'in Anadolu'ya sahip olan Sultan Murad Bey ibn Osman'a, daha önce bahsettiğimiz Emir Sârumiddin İbrahim bin Karaman'a, Karayülük ve çocuklarına ve Nâsireddin Bey İbn Dulkadir'e onların kendi topraklarında kendisinin nâibi olduklarını belirten [birer] hil'atle beraber mektup yolladığı, hepsinin hil'ati kabul edip giydiği [bilgileri] vardı. Sultan, hil'ati giyenler arasında İbn Osman'ın da olmasına çok şaşırıldı. Hatta onun bir mecliste [Sultan Murad'la] alay ettiği söylenir. Ben de diyorum ki; O hil'ati giydi ve kendine yakışanı yaptı.

Cilt 15, Sayfa 65- 68, 839h./1435-1436 YILI.

Rebiü'l-Evvel ayının 17'sinde (10 Ekim 1435 Pazartesi) Nâsireddin Bey ibn Dulkadir'in Emir Canibek es-Sûfi'yi yakaladığı haberi Sultan'a geldi. [Ayrıca] Sultan'a Suriye'den bir mektup gelmişti. Bu mektubun içinde Şahruh bin Timurlenk'e ait bir mektup da vardı. [Bu mektupta] Şahruh, Canibek es-Sûfi'yi Suriye'yi alması için kışkırtıyordu. [Ayrıca] kendisinin de oğlu Ahmed Cukî ve Baba Hacı'yı Mısır Sultan'ı ile savaşması için yardımcı olarak

⁴⁰ Memlûkler'in 1422-1438 yılları arası saltanat süren Sultan'ı Melik el-Eşref Seyfeddin Barsbay'dır. Bkz. Koprman 1989a, VI, s.542.

⁴¹ Yüzler Emiri. Bkz. Keleş 2002, s.314.

⁴² "Çoğulu Mukaddemim Uluf. Binler emiridir. Bu rütbeyi taşıyana 'emir mi'e mukaddem elf' veya 'mukadem-i elf'de denirdi". Bkz. Kortantamer 1993, s.133, 144.

göndereceğini belirtiyordu. Bu mektubu taşıyan kişi yakalandı ve hapsedildi. Bu durum Sultan'a ulaşınca [Sultan] Suriye Nâiblerine, şâyet Halep Nâibi Emir Aynal el-Cekemî onları çağırırsa yardım için hazırlık yapmalarını ve hazır bulunmalarını emretti. Sultan, Canıbek es-Sûfî'nin ele geçirilmesine aldırmadı ve bu bir hîledir dedi.

Canıbek es-Sûfî ve onun tutuklanması ile ilgili ondan yapılan nakiller ve onun durumuyla ilgili söylenen ifadeler daha önce söylenmiş olan pek çok şeyden farklı idi. Mesela onunla ilgili bir haberde o, İskenderiye'den kaçınca çok şey yaşadktan sonra Kahire'ye girdi. Orada [Kahire'nin] civarında ve dışında yıllarca gizli olarak kılık değiştirip kimliğini gizleyerek [oradan] çıkana kadar kaldı. [Daha sonra] Suriye'ye sonra Anadolu'ya gitti. Geçen sene yâni 838 yılında Şevvalde (Mayıs 1435) Tokat'ta ortaya çıktı. [Orada] Emir Ergüç Paşa'nın destek, ikram ve para yardımı ile görevli olarak kaldı. [Emir Ergüç Paşa], Elbistan Nâibi Nâsireddin Muhammed bin Dulkadir'e, Eslemes bin Köpek'e, Muhammed bin Kutbekî'ye, Karayülük'e ve Türkmen emirlerinden onların tarafında olanlara kendisiyle isyana katılmaları ve yardıma hazır olmaları için mektup yazdı. Bu esnada Canıbek es-Sûfî'ye büyük bir topluluk katıldı. Hazırlıkları tamamladılar ve Tokat'tan yola çıktılar. Kahire'de, Canıbek tutuklandığı zaman Canıbek es-Sûfî olayında daha önce bahsettiğimiz Mısır ülkesi Mukaddem Ulûf'larından biri olan Kurmuş el-Avur [Canıbek'e] katıldı.

[Anlatılan] bir haberde, Melik Eşref bahsedilen Korkmaz'ı Emir Canıbek es-Sûfî tutuklandıktan sonra yakaladı ve onu İskenderiye körfezinde hapse attı. Sonra serbest bıraktı. Onu Emir el-Mie'den Dımaşk'ta Takdimet Elf'liğe atadı. Emir Tenbek el Becasî, Melik Eşref'e itaatten çıktığı zaman direnci kırılana ve tutuklanana kadar, Kurmuş, onun yaptığını destekledi ve onun tarafında kaldı. Adı geçen Kurmuş saklandı ve bu güne kadar ondan bir haber alınamadı. Sanki o, bu ülkede bir sır oldu. Canıbek es-Sûfî'nin durumu belirginleştiğinde yeniden ortaya çıktı.

Emir Canıbek es-Sûfî, kendisine katılanlarla birlikte Tokat'tan Cemerkeşek⁴³ kalesi sahibi Muhammed bin Karayülük'e [gitmek üzere] Emir Kurmuş'la beraber harekete geçti. Sözü nü ettiğimiz Muhammed onlara ikramda bulundu ve onları güçlendirdi. Oradan Divriği şehrine doğru saldırıya geçtiler. Oranın halkını sıkıştırıp rahatsız ettiler. Nâhiyelerini yağmaladılar. Doğu Sultan'ı Şahruh'un mektubu Karayülük'e ulaştı. [Bu mektupta] Şahruh, [Karayülük'e] oğulları ve ordusuyla birlikte İskender bin Yusuf'la savaşıması

⁴³ Bugün Tunceli iline bağlı Çemişkezek kazâsıdır.

için çabuk ve acil şekilde yola çıkmasını emrediyordu. Bu yüzden Karayülük, oğlu Muhammed'e yanına gelmesini belirten bir mektup yazdı. Bunun üzerine Muhammed, Divriği'de, Canıbek es-Sûfi ve beraberindekilerden ayrıldı ve babasına doğru yöneldi.

Canıbek, Eslemes ve Kutbekî'ye gitti. Onlar bir araya geldiler ve Malatya'ya hücum edip orayı kuşattılar. Süleyman bin Nâsireddin Bey ibn Dulkadir de onlara yaklaştı. Canıbek'e [kendisinin de] onunla olduğunu bildirdi. Bunun üzerine Canıbek de, ona doğru geldiğini [İbn Dulkadir'e] yazdı. Daha önce bahsettiğimize göre ikisi arasında mektuplaşma ve Canıbek'in Elbistan'a gelmesi [hususunda] anlaşma olmuştu. [Ancak] bu gerçekleşmedi. [Bu sebeple] Canıbek, onun yanına gitmesi için Emir Kurmuş el-Avur'u yolladı. Süleyman, Kurmuş el-Avur'u iyi karşıladı. Harekete geçti. Emir Kurmuş 150 atıyla birlikte Canıbek es-Sûfi'ye ulaşana kadar yol aldı. Canıbek onu karşıladı ve onu kucakladı. İki beraberindekilerle birlikte Malatya kalesine döndüler. Süleyman, Canıbek'e yapılması gerekenlerle ilgili nasihatlerde bulundu. Süleyman, hile ile ve bütün gücünü harcayarak adı geçen Canıbek'e [tuzak] kurdu. Canıbek ve arkadaşlarından pek çoğuna rahat edebilecekleri ve dinlenebilecekleri bir yere çıkmalarına müsaade edilmedi. Kurmuş ve Malatya kalesindeki askerlerden kalanlar düzene koyuldu. Süleyman ve Canıbek dinlenme yerlerine inince [Canıbek] hazırlanan hileyi gördü. Süleyman'ın adamları Canıbek es-Sûfi'nin üzerine atıldılar. Onu bağladılar ve ata bindirdiler. Süleyman onunla Elbistan'daki ordugâhlarına varana kadar bir gece ve bir gün yürüdü. [Elbistan'da] onu hapsetti. Kurmuş ve arkadaşları Canıbek'in alıkonulduğunu Canıbek uzaklaşınca kadar anlamadılar. Süleyman, Canıbek es-Sûfi'yi ele geçirince Sultan'a bunu haber vermek için bir mektup yolladı. Onun Sultan tarafından etkisiz hâle getirilmesini ve teslim alınmasını istedi.

Cilt 15, Sayfa 71, 839h./1435-1436 YILI.

Adı geçen Rebiü'l-Âhir ayının 29'unda (22 Ekim 1435 Cumartesi) Tablhâne emirlerinden biri ve Re'sü'n-Nevbe⁴⁴ olan Emir Şad Bey el-Cekemî, para, at, İskenderiye kumaşı ve başka şeylerle birlikte Emir Nâsireddin Muhammed bin Dulkadir'e ve aynı şekilde onun oğlu Süleyman'a doğru yöneldi. Onlara, Canıbek es-Sûfi'yi Halep kalesine götürmesi için bahsedilen

⁴⁴ “Nevbe; bölük, kıta, sıra ve daha şumullü olarak askeri kıta, garnizon demektir. Bu vazife sahibine Re'sü'n-Nevbet-i Kebîr de denir. Sultan memlûklerinin yâni Kapıkulu askerlerinin kumandanı olup askerin tâlim ve terbiye ile yetiştirilmesi, terfi ve terakkileri buna aitti”. Bkz. Uzunçarşılı 1941, s.354.

Şad Bey'e teslim etmeleri emredildi. Şad Bey, o gün yola çıktı. Onun durumuyla ilgili geri kalan [bilgiye] tekrar döneceğim.

Cilt 15, Sayfa 82, 840h./1436-1437 YILI.

Sultan'a⁴⁵, Nâsireddin Bey bin Dulkadir ve müttefiki Canıbek es-Sûfi ile beraber olanların İbn Karaman'ın⁴⁶ ülkesine doğru yürüyüşe geçtiği haberi gelince Sultan Ramazan ayının 10'u Pazar günü emirlerle toplantı yaptı. Hepsinin görüşü Sultan'ın Suriye'ye sefer yapması yönündeydi. İsyanın [başlamasından] günler sonra Emirler sefere hazırlandı. Suriye Nâiblerine İbn Karaman'a yardım etmek için [onun] ülkesi civarına gitmeleri emredildi. İsyancılar Akşehir'i aldılar ve diğer kalelere hücum ettiler.

Cilt 15, Sayfa 84, 85, 841h./1437-1438 YILI.

Muharrem'in 22'sinde, (26 Temmuz 1437 Cuma) Sultan'a Divriği Nâibinin Muharrem'in 15'inde [İbn Dulkadir'e] yöneldiği ve aynı yönde pek çok nâibin ve onlardan başka yaklaşık 1000 kadar atlının olduğu haberi geldi. Onlar, Emir Nâsireddin bin Dulkadir'in çadırlarına dayanana kadar ilerlediler. [İbn Dulkadir] ve Canıbek es-Sûfi Maraş'tan iki günlük mesafede başka bir yere geçmişti. [Onlar] orada olan her şeyi yağmaladılar ve yaktılar. İbn Dulkadir ve Canıbek es-Sûfi az bir askerle kaçmıştı. [Bu kaçış] o ikisinin taraftarlarının Süleyman bin Nâsireddin ibn Dulkadir'le beraber Kayseriyyet'ür-Rum⁴⁷ kalesine kaçışı idi. Bu durum Sultan'ı sevindirdi. Divriği Nâibine hil'at gönderdi ve teşekkür etti. Sonra Sultan'a Suriye Nâibi Emir Aynal el-Cekemî'nin ordusuyla Dımaşk'dan Halep'e gitmek düşüncesiyle yola çıktığı haberi geldi. Aynal el-Cekemî, Sultan'a büyük miktarda hediye gönderdikten sonra Suriye Nâiblerinin hepsi Halep Nâibine yardım etmek için yola çıkmış ve topluca İbn Karaman'a yardımcı olmak amacıyla ona yönelmişlerdi. Söz konusu hediyeler adı geçen Safer ayının 7'si Cumartesi günü (10 Ağustos 1437 Cumartesi) Kahire'ye ulaştı.

⁴⁵ Bu tarihteki Memlûk Sultanı 1422-1438 yılları arası hüküm süren ve bir Burcî Memlûk Sultanı olan Melik el-Eşref Seyfeddin Barsbay'dır. Bkz. Koprman 1989a, VI, s.542.

⁴⁶ Sârumiddin İbrahim Bey.

⁴⁷ Bugünkü Kayseri ili.

Cilt 15, Sayfa 87, 88, 841h./1437-1438 YILI.

Sultan'a Canıbek es-Sûfi'nin öldüğü haberi geldi. Adı geçen 41 senesi Cumadi el-Ûla'nın 17'si Cumartesi günü (16 Kasım 1437 Cumartesi)'ne kadar onun durumuyla ilgili söylenen sözler birbirinden farklıdır. Halep Nâibi Tagribermiş'in memlûku Kahire'ye Canıbek es-Sûfi'nin [kesik] başı ile geldi. Bu yüzden kutlama davulları çalındı. Sultan onun ölümüne çok sevindi. İnsanlar da Sultan'ın mutlu olmasına sevindiler.

Bir şiir vezninde şöyle denilmiştir;

Eğer bir iş tamamlanırsa, O'nun eksilmesi başlar

Eğer tamamlandı denirse zevalinden sakın.

Sultan, [kesik] başın Kahire caddelerinde mızrak üstünde gezdirilmesini emretti. Cellad [Kahire halkına]: "Bu [hal] Sultan'a karşı gelmenin ve itaatten çıkmanın cezasıdır!" diye bağıyordu. Sonra onu mızrakla lağım çukuruna attı.

Adı geçen Canıbek es-Sûfi'nin ölümü ile ilgili diğer bir haberde; [Canıbek es-Sûfi] ve Divriği Nâibi İbn Dulkadir daha önce söylediğimiz gibi bu sene Muharrem'de baskına uğradıkları zaman o ve İbn Dulkadir bozguna uğradılar. İbn Dulkadir [bu durumdan] hoşlanmadı. Ve ikisi o günden sonra yollarını ayırdılar. Ortaklık bozulmuştu. İbn Dulkadir kendi yoluna yâni Anadolu'ya gitmek için harekete geçti. Canıbek es-Sûfi ise Karayülük'ün çocukları Muhammed ve Mahmud'un [yanına] gitmeyi amaçlıyordu.

Onların yanına gitti. [Muhammed ve Mahmud] onu iyilikle karşıladılar ve yanlarına yerleştirdiler. Halep Nâibi Tagribermiş ona gücünün yettiğince tuzak kurmaya başladı. Ancak Karayülük'ün oğulları Muhammed ve Mahmud'a hâlâ kendini kabul ettiremiyordu. O ikisine Canıbek'i tutuklarsa bütün servetini vereceğini vaat etti. Onlara 5.000 dinar getirdi. [Bunun üzerine] Onlar da Tagribermiş'e meylettiler ve adı geçen Canıbek'i tutuklayacaklarına söz verdiler. Canıbek bu haberi öğrendi ve arkadaşlarıyla durumu konuştu. [Arkadaşları] ona herhangi bir yöne kaçmayı işaret ettiler. Canıbek [bu işe] girişti ve beraberinde arkadaşlarından 20 atlı olduğu halde canını kurtarmak için [Muhammed ve Mahmud'un] yanından ayrıldı. Bu haber Karayülük [tarafтарыna] ulaştı. Onlar da atlarına binerek [Canıbek'e] yetiştiler ve onlarla savaştılar. Bir ok [Canıbek'e] isabet etti ve bu yüzden atından düştü. Onu aldılar ve yanlarına hapsedtiler. Bu olay bu senenin [841] Rebiü'l-Âhir ayının 25'i Cuma günü (26 Ekim 1437 Cumartesi) olmuştur. [Canıbek] ertesi gün öldü ve başı kesildi. Sultan'a götürüldü. [Canıbek'in] ölümüyle ilgili anlatılan bu [olay] meşhurdur.

Canıbek es-Sûfî'nin Karayülük'ün çocuklarının yanında daha önce anlattığımız Tagribermiş'in onlara servet vaat etmesinden sonra tâun sebebiyle öldüğü de söylenir. [Muhammed ve Mahmud] bu servet teklifini kabul etmediler. [Canıbek'e] iyilik yapmayı sürdürdüler. Canıbek es-Sûfî tâundan ölünce bu durumu gizlediler ve onun başını keserek bunu Tagribermiş'e gönderdiler.

Ben derim ki, "İnsanlar arasında ilk söylenen söz geçerlidir."

Canıbek ile ilgili kalan bilgileri [bu kitabın] Vefayât⁴⁸ kısmında vereceğiz.

Cilt 15, Sayfa 207, 840h./1436-1437 YILI.

Emir Hamza bin Ali Bey bin Dulkadir Cumadi el-Ûla'nın 17'si (27 Kasım 1436 Salı)'nde Kal'at'ül-Cebel'de öldürüldü.

Cilt 15, Sayfa 211, 841h./1437-1438 YILI.

[Pek çok] hâdiseye ve savaşlara katılan Emir'ül-Kebir Seyfeddin Canıbek bin Abdullah es-Sûfî ez-Zâhirî Diyarbekr'de Rebiü' l-Âhir ayının 15'i Cuma günü (16 Ekim 1437 Çarşamba) öldü. Onun başı kesildi. Mısır'a götürüldü ve orada mızrak üstünde gezdirildi. Sonra lağım çukuruna atıldı. Mısır ülkesinde ve Şark ülkelerinde geçen çok sayıda olayla ilgili ayrıntının hepsini ve Canıbek ve insanlarla ilgili olan [hususları] anlatmıştık. Gerisini burada onun ölümüne kadar olanları asılları ve kaynaklarıyla özetle anlatacağım.

Cilt 15, Sayfa 337, 338, 843h./1439-1440 YILI.

Şevval'in 15'i Salı günü (20 Mart 1440 Pazar) ismi Elbistan Nâibi Muhammed bin Dulkadir olan Emir Nâsireddin Bey, yolu boyunca olan konaklama yerleri hazırlandıktan ve Sultan'ın hususî kabul resmi onu karşıladıktan sonra Mısır ülkesine girdi. [Nâsireddin'i] karşılamaya pek çok devlet ileri geleni yanlarında ona sunmak için atlar ve hil'at olduğu halde gitti. Bu ileri gelenlerle beraber çocukları ve arkadaşları da vardı. [Nâsireddin] Kahire'ye ulaşınca kaleye [Sultan'ın] huzuruna çıktı ve yeri öptü. Sultan onu

⁴⁸ İbn Tagriberdi üzerinde çalıştığımız en-Nücûm ez-Zâhire adlı eserinde kronolojik bir sıra tâkip etmiş, olayları ay ve günlere göre anlattıktan sonra "Vefayât" diye bir bölüm ekleyerek, bu sırada ölen tanınmış devlet ve ilim adamlarını, meşhur kimseleri tanıtmaya çalışmıştır.

daha önce olduğu üzere Elbistan Nâibliğine [bu görevi] sürdürmesi için atadı ve ona hil'at giydirdi. [Ardından] İbn Dulkadir kale yakınlarında bir eve yerleştirildi. Sultan onun [gelişi için yaptığı] törende ve onu önemsemeye aşırıya kaçmıştı. [Bu aşırılık] ona çok para vermeyi de içeriyordu. Bahsedilen Nâsireddin Bey çok uzun süre Sultan'ın itaati altına girmemiş idi. Girince de vergisini vermezdi. [Nâsireddin Bey] Melik ez-Zâhir'in Sultan olduğunu ve onun iyi tavrını görünce [Kahire'ye] geldi ve yanında Canıbek es-Sûfî'nin [ölümüyle] dul kalan kızı ve kadınlarından pek çoğu vardı. Sultan'ı adı geçen Canıbek es-Sûfî'den dul kalan kızı ile nikâhladı. Onun sözünü ettiğimiz Canıbek'den bir kızı vardı. O kız 3 yaşlarında idi. Bundan sonra Sultan [Nâsireddin'e] 1000 dinar ve ipekli kumaşlardan pek çok mihr verdi.

Cilt 15, Sayfa 339, 843h./1439-1440 YILI.

Zilkâde'nin 18'i Perşembe günü (21 Nisan 1440 Perşembe) Dımaşk Nâibi Emir Aynal el-Şişmanî en-Nâsırî ve Dımaşk'taki Mukaddem Ulûflardan biri olan Emir Altunboğa el Şerifî en-Nâsırî [Kahire'ye] geldiler ve kaleye çıktılar. Sultan onlara ikramlarda bulundu ve hil'at giydirdi. Ayrıca orada Sultan, Emir Nâsireddin Bey bin Dulkadir'e sefer hil'atı giydirdi. O da [kendisine] 30 bin dinar para yardımı yapıldıktan sonra Zilkâde'nin 29'u Pazartesi günü (2 Mayıs 1440 Pazartesi) yola çıktı.

Cilt 15, Sayfa 464, 857h./1453 YILI.

Onun [Sultan Çakmak] saltanat günlerindeki eşleri ile ilgili olarak: Sultanlığından önce çok fazla eşi vardı. Onların başında saltanat günlerinde de hayatta olan, el-Bârizî'nin kızı Havend [Hond] Moğol [gelir ki] onunla 30 yaşından önce evlendi. Onu 52 senesi (1448-1149)'nde boşadı. Sonra Zeyneb Cerbaş [Çeribaş] el-Kerimî Kâşık ile evlendi ve o da öldü. Sonra Anadolu Sultanı İbn Osman'ın⁴⁹ kızı Şahzâde [ile evlendi]. Onu 54 senesi (1450-1451)'nde boşadı. Sonra Nâsireddin Bey ibn Dulkadir'in kızı Nefise [ile evlendi]. O da tâundan 53 senesi (1449-1450)'nde vefât etti. Sonra Hamza Bey bin Nâsireddin İbn Dulkadir'in kızı [ile evlendi]. Daha sonra Kertbay el-Carkesî [Çerkezî]'nin kızı [ile evlendi]. Onunla babası Çerkez ülkesinden gelmişti. Söylenene göre [Sultan] onu terk etti. O da bunun üzerine ülkesine döndü. Sonra Zeyneddin Abdülbâsıt'ın kızı [ile evlendi] ancak onunla gerçek evliliği kızın babası 855 senesi (1451)'nde öldükten sonra olmuştur.

⁴⁹ Osmanlı Sultanı II. Murad.

Cilt 15, Sayfa 499, 846h./ 1442-1443 YILI.

Melik ez-Zâhir Çakmak⁵⁰'la arası iyi olan Elbistan sahibi Emir Nâsıreddin Muhammed Bey bin Dulkadir Elbistan'da Cumadi el-Âhir (Ekim 1442)'in başlarında öldü. Onun yatağındaiken öldürüldüğü söylenir. Önceki daha doğrudur. O topraklarında pek çok kötülük ve isyanda bulunmuştu. Onun isyanı ve Atabey Canıbek es-Sûfî ile ortaklığı bahsi Melik el-Eşref'in hayatı [anlatılırken] geçmişti. Melik ez-Zâhir Çakmak'ın hayatı [anlatılırken de] onun itaat altına girişi, Kahire'ye gelişi ve bu ikinci gelişinin bir fayda sağlayamadığından da bahsetmiştik.

Cilt 15, Sayfa 542, 853h./1449-1450

Safer [ayının] 21'i Salı günü (15 Nisan 1449 Çarşamba) Emir Nâsıreddin Bey bin Dulkadir'in kızı olan Sultan Melik ez-Zâhir Çakmak'ın karısı Hond Nefise tâundan öldü.

Cilt 16, Sayfa 172, 858h./1454-1455 YILI.

Elbistan Nâibi Emir Süleyman bin Nâsıreddin bin Dulkadir Ramazan ayının 3'ü Çarşamba günü (27 Ağustos 1454 Pazar) genç yaşta öldü. Ondan sonra Elbistan'da yönetimi oğlu Melik Aslan⁵¹ aldı.

Cilt 16, Sayfa 292, 870h./1465-1466 YILI.

[Rebi'ü'l -Evvel ayı] Cumartesi günü (Ekim 1465) Elbistan Nâibi Melik Aslan bin Süleyman bin Nâsıreddin Bey bin Dulkadir'in kılıcı [Kahire'ye] geldi. Onu fedâilerin öldürdüğü söylenir. Ona fedâiyi yollayanın ismini zikretmek benim için gerekli değil.

Cilt 16, Sayfa 293, 870h./1465-1466 YILI.

Bu günlerde [Cumadi el-Âhir ayı] (Ocak 1466) Sultan, Elbistan Nâibi Şah Bed'a bin Dulkadir⁵², kardeşi Şah Suvar bin Dulkadir⁵³ yapacağı

⁵⁰ 1438-1453 yılları arasında Memlûk Devleti tahtında Sultan olan Melik ez-Zâhir Seyfeddin Çakmaktır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ağır 2010; Koprıman 1989a, s.543.

⁵¹ 1454 yılında Dulkadir Bey'i olan Melik Aslan 11 yıl hüküm sürmüştür. Osmanlı Devleti'ne taraftar olduğu için Memlûk Sultanı Hoşkadem (1461-1467) Ekim 1465'te onu öldürttü. Bkz. Yinanç 1989, s.58-61.

savaşta yardımcı olması için bir birliğin Halep şehrine gitmesine karar verdi. Bu birlikte Atabey Kânem, Emir Meclis⁵⁴ Timurboğa, Emir Ahur⁵⁵ el-Kebir Yelbay, Kanıbay el-Mahmudî el-Müeyyedî, Emir Candar⁵⁶ Bürdibek Hücin ve Kayıtbay el-Mahmudî ez-Zâhirî ile diğer Tablhane ve onlar emirlerinden büyük bir grup vardı. Onların isimleri seferle ilgili bilgiler aktarılırken zikredilecektir. Ancak bir süre sonra bu birliğin [gitmesi] iptal edilmiştir.

Cilt 16, Sayfa 294, 870h./1465-1466 YILI.

[Sultan], [Şevval ayının] 25'i Pazartesi günü (10 Haziran 1466 Salı) Emir Rüstem bin Nâsireddin Bey bin Dulkadir'i⁵⁷ kardeşinin oğlu Şah Budak'ın yerine Elbistan Nâibliğine atadı. Bu karar, Şah Budak'ın kardeşi Şah Suvar'ı yenme [ihtimalini] zayıflattı. Zannederim ki bu Rüstem, Şah Budak'ı Şah Suvar'a karşı güçsüz bırakmaktadır.

⁵² Melik Aslan'ın katlinden sonra Memlûkler'den menşur alarak Dulkadir Bey'i olan Şah Budak'ın ismini İbn Tagriberdi Şah Bed'a olarak yazmıştır. Kardeşi Melik Aslan'ı katleden Şah Budak'a karşı diğer kardeşi Şah Suvar Bey Fatih Sultan Mehmed'in desteğini sağlamış ve 1466'da onu yenerek Dulkadir Bey'i olmuştur. 1472'de Memlûkler'e rehin düşen Şah Suvar'ın yerine Şah Budak ikinci kez Dulkadir Bey'i olarak atanmış ve 1480'e kadar beylik yapmıştır. Bkz. Yinanç 1989, s.62-79.

⁵³ Şah Budak'ın kardeşi Melik Aslan'ı katletmesi üzerine diğer kardeşi Şah Suvar, Fatih Sultan Mehmed'in desteğini sağlamış ve 1466'da Şah Budak'ı yenerek Dulkadir Bey'i olmuştur. Ancak Memlûk ordusu karşısında yenilerek rehin düşmüş ve sürdürdüğü beyliği 1472 Haziran'ında nihayetlenmiştir. Sultan Kayıtbay, Şah Suvar'ı astırmıştır. Bkz. Yinanç 1989, s.63-76.

⁵⁴ "Sultan'ın toplantıları ile ilgili işlere bakardı. Göz doktorları, tabipler ve benzeri şahısların âmiri idi. Yalnız bir kişi olurdu". Bkz. Koprman 1989b, s.118.

⁵⁵ "Sultan'ın veya büyük emirlerin ahırlarından mes'ul olan kişi olup Yüzler Emiri rütbesinde idi. Sultan'ın İstabl'ında sâkin idi. Üç tane Tablhâne emiri de ona yardım ederdi. Onlar Emirlerinden de sayısız mahdud olmayan yardımcıları bulunurdu". Bkz. Koprman 1989b, s.34.

⁵⁶ "Candar, muhafız demektir. Muhafızlık görevi yapanların emirine de Emir Candar denir. Sultanın kapıcıları ve perdedarları da bunun emrinde idiler. Sultan birini öldürtmek ya da tevkif ettirmek istediğinde bunu Emir Candar vasıtasıyla yapardı. Emrinde Zeredhâne denilen bir de hapisane bulunurdu. Emir Candar'ın rütbesi Binler Emirliği idi". Bkz. Keleş 2002, s.312.

⁵⁷ Dulkadir Beylerinden Süleyman Bey'in kardeşidir. Fatih Sultan Mehmed'in desteği ile Dulkadir Bey'i olan Şah Suvar'a karşı Memlûk Sultanı Hoşkadem, onun amcası Rüstem'i rakip olarak çıkarmıştır. Ancak Rüstem mücadelesinde başarılı olamamış ve Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'ın yanına sığınmıştır. Bkz. Yinanç 1989, s.63-64, 67.

Cilt 16, Sayfa 300, 872h./1467-1468 YILI.

[Muharrem] ayının 2'si Perşembe günü (3 Ağustos 1467 Pazartesi) Halep Nâibi Yeşbek el-Becâsî'den Elbistan Nâibi Şah Suvar'ın Sultan'a itaatten çıktığı haberi [Kahire'ye] geldi. [Şah Suvar] Halep şehrine yürümek niyetindeydi. Bu durum üzerine Sultan bir olay olursa Halep Nâibine yardım etmeleri için Trablus Nâibi ve Hama Nâibine Halep yönüne doğru harekete geçmelerini emretti. Sonra Sultan eğer onların seferlerinde ihtiyaç olursa Mısır'da Halep ülkesi taraflarına doğru [gitmesi için] bir birlik [oluşturma] kararı aldı. Bu birlikte Binler Emirlerinden Atabek Yelbay, Emir Silah Korkmaz, Emir Meclis Timurboğa, Kanıbek el-Mahmudî ve Moğolbay Taz el-Müeyyedî gibi emirler vardı. Ayrıca Tablhane ve Onlar Emirlerinden çok sayıda emir ile el-Memalik es-Sultaniya'dan 1000 memlûk de bulunmaktaydı. Öte yandan Aşûre günü (Muharrem ayı)'nden beri Sultanda bir rahatsızlık başlamıştı. İşte bu hastalık onu öldürecek olan hastalıktı. Sonra Sultan Halep Nâibi el-Becâsî'nin azlini büyük bir istekle yaptı. Daha önce bahsettiğimiz gibi onun yerine Halep Nâibliğine Emir Moğolbay Taz el-Müeyyedî'yi atadı.

Cilt 16, Sayfa 302, 872h./1467-1468 YILI.

Bu günlerde [Safer ayı] (Eylül 1467) Dımaşk'dan Kahire'ye gelen bir haberde; Suriye Nâibi Emir Bürdibek'in Muharrem'in sonlarında Halep Nâibi Şah Suvar'la yapacağı savaşta [Halep Nâibine] yardım etmek için askerleriyle Dımaşk'tan Halep tarafına doğru yola çıktığı bilgisi vardı.

Cilt 16, Sayfa 303, 872h./1467-1468 YILI.

Perşembe günü Rebiü'l-Evvel ayı (Ekim 1467) girdiğinde Sultan hâlâ yatağındaydı. Aktarlara gelen ihtiyaç sahipleri dışında insanlar işlerin durması sebebiyle çok sıkıntıdaydılar. Suriye Nâiblerinin hepsi Safed Nâibi Cekem hâriç Halep ülkesine doğru Şah Suvar bin Dulkadir'le savaşmak için yola çıkmışlardı. Ayrıca Gazze⁵⁸ Nâibi, Mübarek Şeyh Arab beni Ukbe ile savaşmak için Akabe tarafına doğru çıkmıştı. Bu, Suriye ve Mısır yolunda kargaşa çıkaranlar, yol kesenler için gerekliydi. Bununla beraber kargaşa hâlâ Aşağı, Doğu ve Batı

⁵⁸ "Filistin'in cenub-i garbîsinde ehemmiyetli bir ticaret şehridir. Suriye Nâibliğine bağlı olan küçük vilayetlerden biridir". Bkz. Buhl 1997, IV, s.760; Keleş 2002, s.312.

Mısır ile Yukarı Mısır'da, Yukarı ve Yakın es-Said'de⁵⁹ vardı. Bu [durum] Sultan'ın hastalığı süresince çoğaldı.

Cilt 16, Sayfa 345, 870h./1465-1466 YILI.

Elbistan Nâibi Emir Seyfeddin Melik Aslan bin Süleyman bin Nâsireddin Bey bin Dulkadir, Elbistan'da bir câmide Cuma namazında bir fedâi tarafından katledildi. Fedâi Melik Aslan'ın üzerine atıldı ve o ölene kadar bıçakla vurdu. Fedâi de o anda öldürülmüştür. Fedâi'yi Melik ez-Zâhir Hoşkadem'in⁶⁰ gönderdiği söylenir. [Melik Aslan]'ın kılıcı Rebiü'l-Âhir'in 10'u (30 Kasım 1465 Cumartesi)'nda Mısır ülkesine geldi. Ondan sonra kardeşi Şah Budak yönetime geçti. Ondan sonraki olaylar hep fitne şeklinde günümüze kadar geldi.

Cilt 16, Sayfa 360, 361, 872h./1467-1468 YILI.

Rebiü'l-Âhir'in 12'si Perşembe günü (10 Kasım 1467 Salı) Sultan Melik ez-Zâhir Yelbay'a⁶¹ Suriye Nâibi Emir Bürdibek'in isyan ettiği ve Şah Suvar bin Dulkadir'le savaşmak üzere hazırlıklı olan nâiblerin hepsini öldürdüğü haberi geldi. Durum bundan farklı idi. Biz olayları ayrıntılı olarak "Havâdis ed-Duhûr fî Mada'l-Eyyam ve's-Şuhûr"⁶² [isimli] tarihimizde anlattık. Onun özeti ise şöyledir; Söz konusu Bürdibek, adı geçen Şah Suvar'la savaşmaktan kaçınıyordu. Suriye ordusu rahmetli Melik ez-Zâhir Hoşkadem'in hükümeti devrilince zor bir durumda kaldı. Bu, Suriye, Halep ve diğer orduların bozguna uğramalarının ve yağmalanmalarının sebebi idi. Bu olaylarda Kanıbay el-Hasenî el-Müeyyedî, Hama Nâibi Tenem Havbey (Hubî?) el-Hüseynî el-Eşrefî, Dimaşk Atabeyi Hazinedâr⁶³ Karaca ez-Zâhirî ve Halep Atabeyi Kansu el-Muhammedî el-Eşrefî ile Suriye emirlerinden bazıları katledildi. Bu kitabımızda yazmayı âdet edindiğimiz Vefayât kısmında diğer [katledilenlerden de] söz edeceğiz.

⁵⁹ "Sa'id Mısır. Yukarı Mısır için kullanılmış olup Arapça bir tâbirdir. Bu isim ile adlandırılan bölge, Kahire (haric)'den Cenuba doğru Asvan'da nehir akıntısının hızlandığı yere kadar uzanır". Bkz. Wiet 1997, X, s.77.

⁶⁰ 1461-1467 yılları arası hüküm süren Burcî Memlûk Sultanı Melik ez-Zâhir Seyfeddin Hoşkadem. Bkz. Koprman 1989a, s.543.

⁶¹ 9 Ekim 1467'den 4 Aralık 1467'ye kadar çok kısa bir süre sultanlık yapan Melik ez-Zâhir Ebu'n-Nasr Yelbaydır. Bkz. Koprman 1989a, s.543.

⁶² İbn Tagriberdi'nin tarihle ilgili önemli bir eseridir.

⁶³ Sultanın şahsına ait kumaş, mücevherat ve her türlü nakdin muhafazasına memur olan görevliye denir. Bkz. Keleş 2002, s.305.

Cilt 16, Sayfa 361, 872h./1467-1468 YILI.

Suriye emirlerinin büyüklerinin katledildiği, [Şah Suvar'ın] Halep ülkesini yağmaladığı, [Halep] kalelerini ve oraya bağlı olan yerleri ele geçirdiği, Suriye Nâibi Bürdibek'i esir ettiği, daha kötü olarak Halep Nâibi Yeşbek el-Becâsi'nin çok kötü bir durumda Halep'e girdiği ve bunun sonucunda insanların çobansız koyun sürüsüne döndüğü [bilgileri] Şah Suvar'la ilgili Halep'ten gelen haber içerisinde.

Cilt 16, Sayfa 362, 872h./1467-1468 YILI.

Adı geçen Rebiü'l-Evvel'in 26'sı Pazartesi günü (24 Ekim 1467 Pazar), Melik ez-Zâhir Yelbay, Tatah ez-Zâhiri'den olan Re'sü'n-Nevbe en-Nüvvâb Emir Özbek'i, Şah Suvar'la birleşen Bürdibek ez-Zâhiri'nin yerine Suriye Nâibliğine atadı.

Yine aynı ay [Sultan] Emir Meclis Emir Kanıbek el-Mahmudî el-Müeyyedî'yi, Korkmaz el-Eşrefî'nin yerine onu tutukladığı ve İskenderiye'de hapsedtiği için Emir Silah olarak atadı. Adı geçen Kanıbek'i Şah Suvar bin Dulkadir'le savaştığı için Mukaddem el-Âsakir⁶⁴ olarak yerleştirdi.

Sultan bu tarihte emirlerinin pek çoğunu Şah Suvar'la savaşmak için bir birlikte görevlendirdi. Ayrıca yukarıda zikrettiğimiz Binler Emirlerinden Kanıbek'i ve yine Binler Emirlerinden Kulaksız olarak bilinen Hâcib'ül-Hüccab Canıbek el-Aynalî el-Eşrefî'yi, Emir Candar Bürdibek Hücin'i ve ayrıca Kahire'den sefere çıktıkları gün isimlerini zikredeceğim pek çok Tablhâne ve Onlar Emirleri de vazifelendirildi. Sonra onların yanına Memâlik es-Sultaniya'dan 160 memlûk görevlendirildi.

Yine aynı ay Gazze Nâibi Emir Aynal el-Aşkar ez-Zâhiri, İbn Mübarek'in yerine Hama Nâibliğine yerleştirildi. en-Nâsirî Muhammed bin Mübarek, Hama Nâibliğine daha önce Emir Tenem el-Hüseynî el-Eşrefî'nin yerine, [Emir Tenem'in] hastalığı ve Halep'e Şah Suvar'a karşı giden birlikten döndüğü için atanmıştı. En-Nâsirî Muhammed bin el-Mübarek bugüne kadar Mısır'dan çıkmamıştı. O, [Hama Nâibliğinden] oraya gidmeden ya da oraya hükmedmeden azledildi. Aynal el-Aşkar Kahire'ye Akabe birliğinden Emir Özbek'le gelmişti. Sonra İbn Mübarek Gazze Nâibliğine aday oldu. Oranın nâibliğinden kaçındı.

⁶⁴ "Mısır'daki bütün devlet askerinin kumandanı olup mutlaka Mısır'da bulunması lazımdı. Bu makam XV. asır içinde eski ehemmiyetini kaybetmiştir". Bkz. Uzunçarşılı 1941, s.376.

Cilt 16, Sayfa 364, 872h./1467-1468 YILI.

Rebiü'l-Âhir'in 12'si Salı günü (10 Kasım 1467 Salı) Sudun el-Kasruy'dan sonra Kal'at'ül-Cebel Nâibliğine Emir Sudun el-Bürdbekî el-Fakîh el-Müeyyedî yerleştirildi. Rebiü'l-Âhir'in 13'ü Çarşamba günü Sultan, [Trablus] Nâibi Emir Kanıbay el-Müeyyedî el-Hasenî'yi Şah Suvar'la geçen olaylarda kaybettikten sonra yukarıda sözünü ettiğimiz Emir Aynal el-Aşkar'ın Hama Nâibliğinden Trablus Nâibliğine nakledilmesini onayladı. Bu durum bahsedilen Aynal Hama'ya varmadan önce onun çabası sâyesinde gerçekleşmiştir.

Cilt 16, Sayfa 364, 872h./1467-1468 YILI.

Aynı ay [Rebiü'l-Âhir] Suriye Nâibi Emir Bürdibek'in Şah Suvar'dan ayrıldığı haberi [Kahire'ye] geldi. [Emir Bürdibek] itaat ederek Maraş'a geldi. Sonra Rebiü'l-Âhir'in 17'si Perşembe günü (15 Ekim Pazar) Kara mevkiine gitti.

ARAPÇA METİNLER

Cilt 14, Sayfa 5, 6, 815h./1412-1413 YILI

هذا ، والأمير نوزوز قد استدعى جميع النواب بالبلاد الشامية لحضر إليه الأمير

يشبك بن أزدمر نائب حلب ، والأمير طوخ نائب طرابلس ، والأمير قش نائب حماة ، وابن دُلنادر ، ونفري بردي ابن أخي دمردأش⁽¹⁾ المدعو سيدي الصغير ، فخرج الأمير نوزوز إلى ملاقاتهم ، والتعاهم وأكرمهم ، وعاد بهم إلى دمشق ، وجمع القضاة والأعيان ، واستفتاهم في سلطنة الملك المؤيد وحسبه للخليفة وما أشبه ذلك ، فلم يتكلم أحد بشيء ، وانفض المجلس بغير طائل .

وأنعم نوزوز على النواب المذكورين في يوم واحد بربيع سنة ٨١٥ هـ ، ثم رسم لهم بالتوجه إلى محل ولاياتهم إلى أن يبعث يطلبهم .

وقدم عليه ابن التبتاني فمنعه من الاجتماع مع الناس ، واحتفظ به بعد أن كلمه فلم يؤثر فيه السلام ، وأخذ الأمير نوزوز في تقوية أموره واستعداده لقتال الملك المؤيد شيخ ، وطلب التزكمان ، وأكثر من استخدام الماليك وما أشبه ذلك .

وبلغ الملك المؤيد شيئا ذلك نفع في ثالث ذي الحجة من السنة على الأمير قرقاس ابن أخي دمردأش المدعو سيدي الكبير⁽²⁾ باستقراره في نيابة دمشق عوضاً عن الأمير نوزوز الحافظي ، وعند خروجه قدم الخبر بمفارقة أخيه الأمير نفري بردي سيدي الصغير لنوزوز وقُدومه إلى صفد⁽³⁾ داخلاً في طاعة الملك المؤيد شيخ ، وكانت صفد في حكم الملك المؤيد ، فدقت البشائر بالديار المصرية لذلك .

Cilt 14, Sayfa 49- 53, 820h./1417-1418 YILI

ثم تقرر الحال على أن قَجَّارَ القَرْدَمِيِّ نائِبَ حَلَبَ يتوجه بمن معه إلى مدينة طَرَسُوسَ ، ويسير السلطان على مدينة مرَّعَشَ إلى أُبُلُسْتَيْنَ ويتوجه رسول ابن قَرَمَانَ بجوابه ويعود إلى السلطان في مستهل جمادى الأولى بتسليم طَرَسُوسَ ، فإن لم يحضر مشى السلطان على بلاده ، فسار الرسول صحبة نائِبَ حَلَبَ إلى طَرَسُوسَ ، وسار السلطان إلى أُبُلُسْتَيْنَ فنزل بالنهر الأبيض في حادى عشره ، فقدم عليه كتاب قَجَّارَ القَرْدَمِيِّ نائِبَ حَلَبَ بأنه لما نزل بغراس قدم عليه خليفة الأَرَمَنَ وأكابر الأَرَمَنَ وعلى يدهم مفاتيح قلعة سِيس^(٢) ، وأنه جهَّزهم إلى السلطان ، فلما مثلوا بين يدي السلطان خلع عليهم وأعادهم إلى القلعة بعد أن ولى نيابة سِيسَ للشيخ أحمد أخذ أمراء العشرات بحلب ، ثم رحل السلطان حتى نزل بمنزلة كوخيك^(٣) ، فقدم عليه بها كتاب آقباى نائِبَ الشام بأن حسين بن كيك أحرقت مملطية ، وأخذ أهلها وفرَّ منها في سبع عشر شهر ربيع الأول ، وأنه نزل بمملطية وشاهد ما بها من الحريق ، وأنه لم يتأخر بها إلا الضميف العاجز ، وأن فلاحي بلادها تزحوا بأجمعهم عنها ، وأن ابن كيك نزل عند مدينة دوزكى^(٤) ، فندبه السلطان أن يسير خلفه حيث سار ، ثم أمر السلطان ولده المقام

الصَّارِمِي إِبْرَاهِيمَ لِيَتَوَجَّهَ إِلَى أُبُلُسْتَيْنَ وَمَعَهُ الْأَمِيرُ جَمْعَقُ الْأَرْغُونِ شَاوِحِي الدَّوَادَارِ ،
وَجَمَاعَةٌ مِنَ الْأَمْرَاءِ لِكَبْسِ الْأَمِيرِ نَاصِرِ الدِّينِ مُحَمَّدِ بْنِ دُلْعَادِرٍ ، فَسَارُوا مُجِدِّينَ
فَصَابَحُوا أُبُلُسْتَيْنَ وَقَدْ فَرَّ مِنْهَا ابْنُ دُلْعَادِرٍ ، وَأَجَلَى الْبِلَادِ مِنْ سَكَّانِهَا ، فَجَذُّوا فِي
السَّيْرِ خَلْفَهُ لَيْلًا وَنَهَارًا حَتَّى نَزَلُوا بِمَكَانٍ يُقَالُ لَهُ كَلَّ وَوَلِي^(١) فِي يَوْمٍ خَامِسٍ عَشْرَةَ
وَأَوْقَعُوا بَيْنَ فِيهِ مِنَ التُّرْكُمَانِ ، وَأَخَذُوا بِيَوْتِهِمْ وَأَحْرَقُوهَا ، ثُمَّ مَضُوا إِلَى خَانَ
السُّلْطَانِ^(٢) ، فَأَوْقَعُوا أَيْضًا بَيْنَ كَانٍ هُنَاكَ وَأَحْرَقُوا بِيَوْتِهِمْ وَأَخَذُوا مِنْ مَوَاشِيهِمْ شَيْئًا
كَثِيرًا ، ثُمَّ سَارُوا إِلَى مَكَانٍ يُقَالُ لَهُ صَارُوسُ^(٣) ففعلوا بهم كذلك ، وَبَاتُوا هُنَاكَ ،
ثُمَّ تَوَجَّهُوا يَوْمَ سَادِسٍ عَشْرَةَ فَأَدْرَكُوا نَاصِرَ الدِّينِ بَكَّ بْنَ دُلْعَادِرٍ وَهُوَ سَائِرٌ بِأَتْقَالِهِ
وَحَرِيمِهِ فَتَدَبَّعُوهُ وَأَخَذُوا أَتْقَالَهُ وَجَمِيعَ مَا كَانَ مَعَهُ ، وَنَجَّى ابْنُ دُلْعَادِرٍ بِنَفْسِهِ عَلَى
جَرَّائِدِ الْخَيْلِ ، وَوَقَعَ فِي قَبْضَتِهِمْ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِهِ ، ثُمَّ عَادُوا إِلَى السُّلْطَانِ بِالْفَنَاءِ ، وَمِنْ
جَمَلَتِهَا مِائَةٌ جَمَلٍ بُحْتَى^(٤) وَخَمْسِمِائَةٌ جَمَلٍ نَفَرٍ^(٥) ، وَمِائَةٌ فَرَسٍ ، هَذَا سِوَى مَا نَهَبَ
وَأَخَذَهُ الْعَسْكَرُ مِنَ الْأَقْمِشَةِ الْحَرِيرِ ، وَالْأَوَانِي النَّضِيَّةِ مَا بَيْنَ بَلُورٍ وَفَضِّيَّاتٍ وَبُطْطِ
وَفُرُشٍ ، وَأَشْيَاءَ كَثِيرَةً لَا تَدْخُلُ تَحْتَ حَصْرٍ ، فَسَرَّ السُّلْطَانُ بِذَلِكَ ، وَصَارَ السُّلْطَانُ
يَتَنَقَّلُ فِي مِرَاعِي أُبُلُسْتَيْنَ حَتَّى قَدِمَ عَلَيْهِ آقْبَايُ نَائِبُ الشَّامِ بَعْدَ أَنْ سَارَ فِي أَمْرِ حُسَيْنِ
ابْنِ كَيْكِكٍ إِلَى أَنْ بَلَغَهُ أَنَّهُ دَخَلَ إِلَى بِلَادِ الرُّومِ ، وَبَعْدَ أَنْ قَرَّرَ أَمْرَ مَلَطِيَّةَ بَعَثَ أَهْلَهَا
إِلَيْهَا ، وَبَعْدَ أَنْ جَهَّزَ الْأَمِيرُ جَارْقُطْلُو نَائِبَ حِمَاةَ ، وَمَعَهُ نَائِبُ أَلْيَبِيرَةَ^(٦) ، وَنَائِبَ قَلْعَةَ

الروم ، ونائب عينتاب^(١) في عِدَّة من الأمراء إلى كَخْتَا وَكَرْكَر ، فإزاولوا القلعتين ، وقد أحرق نائب كَخْتَا أسواقها وتحصن بقلعتها ، فبعث السلطان إليهم نَجْدَةَ فيها ألف ومائتا ماش ، ثم قَدِمَ كتابُ ناصر الدين بك بن دُلْعَادِرِ على السلطان يسأل العفو^(٢) عنه على أن يُسَلِّمَ قلعة دَرَنْدَةَ^(٣) فأجيبَ إلى ذلك .

وأما قَجَقَارُ القَرْدَمِيَّ نائب حلب فإنه لما توجه إلى طَرَسُوسُ قَدِمَ بَيْنَ يَدَيْهِ إليها الأمير شاهين الأيدُ كَارِي متوليها من قبل السلطان ، فوجد ابن قرمان قد بعث^(٤) نَجْدَةَ إلى نائبه بها ، وهو الأمير مُقْبِل ، فلما بَلَغَ مقبلاً المذكور محيى العساكر السلطانية إليه امتنع بقلعتها ، فنزل شاهين الأيدُ كَارِيَّ وَقَجَقَارُ القَرْدَمِيَّ عليها .

وكتب قَجَقَارُ إلى السلطان بذلك ، فأجابهم السلطان بالاهتمام في حصارها ، وحرَّضهم على ذلك ، فلا زالوا على حصارها حتى أخذوها بالأمان في يوم الجمعة ثامن عشر شهر ربيع الأول ، وسجنوا مُتَبَلِّلاً وَأَصْحَابَهُ .

ثم انتقل السلطان إلى منزلة سلطان قشَى^(٥) ، فقدم عليه بها قاصدُ الأمير على بك بن دُلْعَادِرِ بهديَّة ، ثم قَدِمَ ناصرُ الدين بك بن دُلْعَادِرِ مع ولده وصحبته كَوَاهِي^(٦) ومفاتيح قلعة دَرَنْدَةَ ، فأضاف السلطان نيابة أبلُسْتَيْنِ إلى على بك بن دُلْعَادِرِ مع ما بيده من نيابة مرَّعَش ، ثم ركب السلطان ليرى دَرَنْدَةَ ، وسار إليها على جرائد الخيل حتى نزل عليها وبات بظاهرها فامتعت عليه ، وأصبح فرَّسَبَ الأميرِ آقْبَايِ

نائب الشام في إقامته عليها ، وأرذفه بالآلات الحصار والصناع من الزردخاناه السلطانية ، وعاد السلطان إلى مخيمه فوصل إليه في تلك الليلة مفاتيح قلعة خندروس من مضافات درندة ، ثم ركب السلطان من الهند وبات على سطح العقبة المطلّة على درندة ، فلما أصبح ركب بساكره وعليهم السلاح ، ونزل بمخيمه على قلعة درندة وهي في شدة من قوة الحصار ، فلما رأى من بها أن السلطان نزل عليهم طلبوا الأمان فأمنهم ونزلوا بكرة يوم الجمعة ، وفيهم داود ابن الأمير محمد بن قرمان ، فألبسه السلطان تشریفاً ، وأركبه فرساً بتماش ذهب ، وخلع على جماعته ، واستولى السلطان على القلعة ، وخلع على الأمير الطمبغا الحكمي أحد رؤس النوب باستقراره في نيابة درندة ، وأنعم عليه بأربعة آلاف دينار غير السلاح ، وخلع على الأمير منكلي بقا الأرغون شاوى أحد أمراء الطبليخانات بالديار المصرية بنيابة ملطية ودوركي ، وأنعم عليه بخمسة آلاف دينار ، ثم طلع السلطان إلى قلعة درندة وأحاط بها علباً ، ثم ارتحل عنها بعد أن مهد البلاد التي استولى عليها ، وعمل مصالحها ، وسار حتى نزل على النهر من غربي أبستين بنحو مرحلة ، فأقام هناك أربعة أيام ليمسكن كل من ولي نيابة على عمله ورجوع أهل بلده إليه ، ثم رحل ونزل على أبستين يريد التوجه إلى بهسنا وكختا وكركر ، وأعاد من هناك حمزة بن علي بك بن دلغادر إلى أبيه ، وجهاز له راية حمراء من الكمتخا (1) الإسكندراني ، وثقة وطبلخاناه .

وكان الأمير آقبای سار إلى بهسنا فقدم الخبر على السلطان من الأمير آقبای بأنه كتب إلى الأمير طمرق بن داود بن إبراهيم بن دلغادر المقيم بقلعة بهسنا يرغبه في الطاعة ، ويدعوه إلى الحضور إلى الحضرة الشريفة ، فاعتذر من حضوره بخوفه على نفسه ، فما زال به حتى سلم القلعة وحضر إليه ، فلما كان سادس عشر جمادى الآخرة

قَدِمَ الأَمِيرُ آقْبَايُ وَمَعَهُ الأَمِيرُ طُغْرُوقُ وَمَنْ كَانَ مَعَهُ بِالْقَلْعَةِ ، وَقَدْ قَارَبَ السُّلْطَانُ فِي مَسِيرِهِ حِصْنَ مَنْصُورَ^(١) ، فَنَفَعَ السُّلْطَانُ عَلَى طُغْرُوقُ وَمَنْ مَعَهُ ، وَأَنْعَمَ عَلَيْهِمْ ، وَأَنْزَلَ طُغْرُوقُ بِنَاحِمِ ضَرْبِ لَهُ ، وَنَزَلَ السُّلْطَانُ بِحِصْنِ مَنْصُورِ فَوْرِدَ عَلَيْهِ الخَبْرَ بِنَزُولِ قَجَجَارِ القَرْدَمِيِّ عَلَى كَرَكِرٍ وَكَخْتَا ، وَقَدِمَ أَيْضًا فَاصِدُ قَرَايُوكُ صَاحِبُ آمِدِ^(٢) مِنْ دِيَارِ بَسْكَرِ^(٣) بِهَدِيَةِ قَبْلِهَا السُّلْطَانُ ، وَخَلَعَ

ثُمَّ قَدِمَ فِيهِ أَيْضًا رَسُولُ المَلِكِ العَادِلِ صَاحِبِ حِصْنِ كَيْفَا^(٤) بِهَدِيَةِ قَبْلِهَا السُّلْطَانُ أَيْضًا ، فَلَمَّا كَانَ العَدَدُ رَجَلَ السُّلْطَانُ وَنَزَلَ شِمَالِي حِصْنِ مَنْصُورِ قَرِيبًا مِنْ كَخْتَا وَكَرَكِرٍ ، وَأُرْدَفُ نَائِبِ حَلَبِ بِالأَمِيرِ جَارِقُطْلُو نَائِبِ كَخْتَا وَبِجَمَاعَةِ مِنْ أَمْرَاءِ مِصْرَ وَالشَّامِ .

وَبَعَثَ الأَمِيرَ يَشْبُوكَ اليُوسُفِي نَائِبَ طَرَابُلُوسَ لِمُنَازَلَةِ كَخْتَا ، وَخَلَعَ عَلَى الأَمِيرِ مَنكَلِي خَجَا الأَرغُونِ شَاوِي بِنِيَابَةِ قَلْعَةِ الرُّومِ عَوْضًا عَنِ الأَمِيرِ أَبِي بَكْرِ بْنِ بَهَادِرِ البَايِرِيِّ الجُمُعِيِّ ، وَخَلَعَ عَلَى الأَمِيرِ كَمُشِيمَا الرُّكْنِي بِنِيَابَةِ بَهَسْتَنَا عَوْضًا عَنِ الأَمِيرِ طُغْرُوقِ بْنِ دُلْعَادِرِ ، ثُمَّ قَدِمَ جَوَابُ الأَمِيرِ قَرَايُوسُفِ ، وَقَرَأَ مُحَمَّدُ صَاحِبُ القَاضِي حَمِيدِ الدِّينِ قَاضِي عِسْكَرِهِ ، وَكُتِبَ شَاهُ أَحْمَدِ بْنِ قَرَايُوسُفِ صَاحِبِ بِنْدَادِ مِنْ قِبَلِ أَيْيِهِ ، وَكُتِبَ بِيْرُ عُمَرَ صَاحِبِ أَرزَنْكَانِ^(٥) بِهَدِيَةِ جَلِيلَةٍ مِنْ قَرَايُوسُفِ ، فَأَنْزَلَ حَمِيدَ الدِّينِ المَذْكَورِ بِمُخِيْمِهِ ، وَأَجْرَى عَلَيْهِ مَا يَلِيْقُ بِهِ .

ثُمَّ رَحَلَ السُّلْطَانُ حَتَّى نَزَلَ عَلَى كَخْتَا وَحَصَرَ قَلْعَتَهَا وَقَدْ نَزَحَ أَهْلُ كَخْتَا

Cilt 14, Sayfa 88, 822h./1419 YILI

ثم في يوم الخميس أول شهر رمضان قدم الخبر أن ابن السلطان رحل من حلب في رابع عشرين^(٤) شعبان، وأن محمد بن قرمان وولده مصطفى وإبراهيم بن رمضان وصلوا إلى فيسارية في سادس عشرين^(٥) شعبان وحاصروا الأبرياء. ثم قتل مصطفى ومحمّد ابن دلقادر نائبها فقاتلهم حتى كسرهم^(٦) ونهب ما كان معهم، وقتل مصطفى ومحمّد رأسه، وقبض على أبيه محمد بن قرمان — فسجن بها، ثم قدم رأس مصطفى ابن محمد بن علي بك بن قرمان إلى القاهرة في يوم الجمعة سادس عشر شهر رمضان، فطيف به بشوارع القاهرة على رُمح ثم علّق على باب النصر أحد أبواب القاهرة.

Cilt 14, Sayfa 330, 331, 832h./1428-1429 YILI

ثم في يوم الأربعاء تاسع ذي القعدة ورد الخبر على السلطان بأخذ الأمراء المتوجهين إلى جهة بلاد الشرق مدينة الرها من نواب قرأيلك، وكان من خبر ذلك

أن العساكر المصرية لما سارت من الناهرة إلى جهة الشام لأخذ خرتيرت⁽¹⁾ — وقد مات مؤولياها، ونازها عسكر قرأيلك صاحب آمد — فلما وصلوا إلى مدينة حلب ورد عليهم الخبر بأخذ قرأيلك قلعة خرتيرت وتحصينها وتسليمها لولده، فأقاموا بحلب إلى أن ورد عليهم الأمير سودون من عبد الرحمن نائب الشام بمساكر دمشق، ثم جمع نواب البلاد الشامية بمساكرها، وتشاوروا في السير لها، فأجمع رأيهم على السير، فمضوا بأجمعهم: العسكر المصري [والعسكر]⁽²⁾ الشامي إلى جهة الرها، فأناموا بالبيرة كتاب أهل الرها بطلب الأمان وقد رغبوا في الطاعة، فأمنوهم وكتبوا لهم كتاباً، وساروا من البيرة وبين أيديهم مائتا فارس من عرب الطاعة كشافة، فوصت الكشافة المذكورون إلى الرها في شوال، فوردوا الأمير هابيل بن الأمير عثمان بن طر علي المدعو قرأيلك صاحب آمد قد وصل إليها ودخلها وحصنها وجمع فيها خلائق من أهل الضياع بمواشيهم وعيالهم وأموالهم، فزلوا عليها فرموهم بالنشاب من فوق أسوار المدينة.

Cilt 15, Sayfa 61-64, 838h./1434-1435 YILI.

ثم في يوم السبت سابع عشرين ذى القعدة، عاد الأمير قرقماس نائب حلب إليها، بعد ما كانت غيبته عنها بالعمق ومرج دابق وعينتاب خمسة وسبعين يوماً، وقد فاته أخذ قيصرية لاستيلاء إبراهيم بن قرمان عليها، وكان قصد السلطان أخذها، واستنابة أحد من أمراء السلطان بها. قلت: ولنذكر ما وعدنا بذكره لسبب سفر قرقماس نائب حلب منها، وسببه أن الأمير صارم الدين إبراهيم بن قرمان صاحب لارنדה وقونية من بلاد الروم⁽³⁾، أراد أخذ مدينة قيصرية من الأمير ناصر الدين محمد بن دغاندر، وقد تغلب عليها

ناصر الدين المذكور ، وأخذها من بنى قرمان وولى عليها ابنه سليمان ، فتراعى ابن قرمان فى هذه الأيام على السلطان بأن يملكه قيصرية ، ووعده عشرة آلاف دينار فى كل سنة ، وثلاثين^(٥) بُحْتِيَّةً^(٦) وثلاثين^(٧) فرسا ، سوى خدمة أركان الدولة ، فكتب السلطان إلى نائب حلب أن يخرج إلى العمق ويجمع العساكر لأخذ قيصريَّة ،

فخرج قرقاس إلى العمق ، وجمع تركان الطاعة وكتب إلى ابن قرمان : أن يسير بيسره إلى قيصريَّة .

فلما بلغ ابن دُلغادر خروج عسكر حلب لأخذ قيصريَّة منه ، بعث فى الحال بامراته خديجة خاتون بتقدمة للسلطان ومعها مفاتيح قيصريَّة ، وأن يكون زوجها المذكور نائب السلطنة بها ، وأن يفرج عن ولدها فياض المقبوض عليه قبل تاريخه من سجنه بقلعة الجبل ، ووعده لذلك أيضاً بمال . فقدمت خديجة خاتون المذكورة فى أواخر شوال إلى مصر ، وقدّمت مامعها من الهدية ، وتكلمت بما هو غرض زوجها ، فقبل^(١) هديتها وأفرج [لها]^(٢) عن ولدها فياض ، وخلع عليه بناية مرعش .

وبينا السلطان فى ذلك ، كان نزول قرقاس نائب حلب فى يوم الاثنين أول ذى القعدة ، من العساكر على عينتاب ، فاتاه الخبر : بأن حمزة بن دُلغادر^(٣) خرج عن طاعة السلطان بمن معه وتوجه إلى ابن عمه سليمان بن ناصر الدين بك ابن دُلغادر ، بعد ما بعث إليه وحلفه ، وأن دوادار جانبك الصوفى ومحمد بن كندغدى بن رمضان التركانى وصلا إلى الأمير ناصر الدين محمد بن دُلغادر ، بأبْلُستين وحلفاه ، أنه إذا قدم عليه الأمير جانبك الصوفى لا

يسلحه إلى أحد ولا يخذله ، وأن جانبك كان عند الأمير إسفنديار^(٤) أحد ملوك الروم ، فسار من عنده يريد سليمان بن دُلغادر ، ونفّرج إليه سليمان ، وتلقاه^(٥) هو وأمرأه التركان . وقبل أن يصل هذا الخبر إلى السلطان ، جهز خديجة خاتون إلى العود إلى زوجها ناصر الدين بك ، ونفّرجت خديجة ومعها ولدها فياض ، وسارت والسلطان ليس له علم بما وقع لابن دُلغادر مع جانبك الصّوفي ، واستمر قرقماس على عينتاب ، إلى أن بلغه أن الأمير صارم الدين إبراهيم بن قيرمان جمع عساكره ونزل على قيصريّة ، فوافق أهله وسلموها له ، وفر سليمان بن ناصر الدين بك منها ، فبلغه ظهور جانبك الصوفي ، وأنه اجتمع عليه الأمير أسلماس بن كيك ، ومحمد بن قطبكي ، وهما من أمرأه التركان ، ونزلوا على ملطية . فقدم سليمان على أبيه ناصر الدين [٢٢] بأبلستين ، ولم يباينهما إلى الآن خبر الإفراج عن ولده فياض ، وخروجه من مصر مع أمه خديجة . وأخذ ناصر الدين بك يدارى السلطنة ليفرج عن ابنه فياض ، وتذب ابنه سليمان لقتال أعوان جانبك الصوفي ، كل ذلك قبل أن يرد عليه جانبك الصوفي بمدة ، وقيل إنه كان أناة خفية ، وبينما هم في ذلك وصلت خديجة خاتون وولدها فياض إلى زوجها ناصر الدين محمد بن دُلغادر ، فبلغ ناصر الدين مراده بالإفراج عن ولده ، وترك مداراة السلطان ، وانضم على جانبك الصوفي حسباً نذكره في مواضعه من هذه الترجمة إن شاء الله تعالى . وبلغ ذلك قرقماس نائب حلب ، فعاد من سفرته بغير طائل .

ومن يومئذ اشتغل فكر السلطان الملك الأشرف بأمر جانبك الصّوفي ، وتحقق أمره بعد ما كان يظنه ، وأخذ في عزل جماعة من النواب من يُحشَى شرهم ، وتخوف من قرقماس تحوفا عظيما في الباطن ، لئلا^(١) يميل إلى جانبك الصوفي ، فأول ما بدأ به السلطان ، أن عزل الأمير قانصوه النوروزي عن نيابة طرسوس ، ونقله إلى حجوبية الحجاب بحلب عوضاً عن الأمير طوغان^(٢) السني تغرى بردى أحد عماليك الوالد ، ونقل طوغان المذكور إلى إمرة مائة وتقدمة ألف بدمشق ، واستتر الأمير جمال الدين يوسف ابن قلندر في نيابة طرسوس عوضاً عن قانصوه .

ثم في صفر من سنة تسع وثلاثين وثمانمائة ، ورد الخبر على السلطان : أن شاه رخ ابن تيمورلنك أرسل إلى السلطان مراد بك ابن عثمان ، متملك الروم ، وإلى الأمير صارم الدين إبراهيم بن قيرمان المتقدم ذكره ، وإلى قرايُنك وأولاده ، وإلى ناصر الدين بك ابن دُلغادر ، بخلع ، على أنهم نوابه في ممالكهم ، فلبس الجميع خِلمه ، فشَقَّ ذلك

على السلطان من كَوْن ابن عثمان ^(١) لبس خلمته ، حتى قيل له : إنه فعل ذلك في مجلس أنه استهزاء به . قلت : لبس الخلعة والمُشارما إليه .

Cilt 15, Sayfa 65- 68, 839h./1435-1436 YILI.

ثم ورد الخبر على السلطان بأن الأمير ناصر الدين بك ابن دُلغادر قبض على الأمير جانبك الصوفي في سابع عشر [شهر] ^(٥) ربيع الأول ، وكان السلطان قدم عليه من البلاد الشامية كتاب ، وفي ضمنه كتاب من عند شاه رُخ بن تيمورلنك ، يتضمن تحريض جانبك الصوفي على أخذ البلاد الشامية ، وأنه سيقدم عليه ابنه ^(٦) أحمد جوكي ^(٧) وبابا حاجي نجدة له على قتال سلطان مصر ، فقبض على حامل هذا الكتاب وحبس ، فلما بلغ السلطان ذلك كتب إلى نواب البلاد الشامية بالتأهب والاستعداد لنجدة نائب حلب الأمير إينال الحكمي إذا استدعاهم ، ولم يكثر السلطان قبض جانبك الصوفي وقال : هذه حيلة .

وكان من خير جانبك الصوفي والقبض عليه وهو خلاف ما نقل عنه قبل ذلك لاختلاف الأقوال في أمره ، نخبه من هذا الوجه : أنه لما فر^(١) من الإسكندرية ، دخل القاهرة بعد أمور ، ودام بها سنتين مختفياً^(٢) في حاراتها وظواهرها ، إلى أن خرج منها متكرراً وسار إلى البلاد الشامية ، ثم إلى بلاد الروم ، فظهر بتوقات^(٣) في شوال من السنة الماضية ، أعنى سنة ثمان وثلاثين وثمانمائة ، فقام متولياً الأمير أر كج باشا بعاوته وأكرمه^(٤) وأنعم عليه ، وكتب إلى ناصر الدين محمد بن دُلغادر نائب أبلستين ، وإلى أسلماس بن كبك ، وإلى محمد بن قطبكي ، وإلى قرابك ونموهم من أمراء التركان بالقيام معه والاستعداد لنصرته ، فانضم على جانبك الصوفي عند ذلك جماعة كبيرة ، قهياً وخرج بهم من توقات ، فوافاه الأمير قُرْمُش الأعور أحد مقدمي الألوفا بالديار المصرية المقدم ذكره في واقعة جانبك الصوفي لما قبض عليه بالقاهرة .

وكان من خير قُرْمُش المذكور ، أن الملك الأشرف أمسكه بعد أن قبض على الأمير جانبك الصوفي بمدة يسيرة ، وحبسه بغير الإسكندرية ، ثم أطلقه وأنعم عليه بإمرة مائة وتقدمة ألف بدمشق ، فلما خرج الأمير تَنبِك البجاسي عن طاعة [الملك] ^(٥) الأشرف وافقه قُرْمُش هذا وبقى من حزبه ، إلى أن انكسر البجاسي وقبض عليه ، فاختفى^(٦) قُرْمُش المذكور ولم يظهر له خبر إلى هذا اليوم ، فكأنه كان مختفياً بتلك

البلاد ، فلما ظهر أمر جانبك الصوفي توجه إليه — انتهى .

وسار الأمير جانبك الصوفي بمن انضم عليه ، ومعه الأمير قُرْمُش ، من توقات إلى الأمير محمد بن قرايُلك صاحب قلعة جمر كُشك ، فأكرمهم محمد المذكور وقوامه ، فشنوا منها الغارات على مدينة دوركي وضايقوا أهلها ونهبوا نواحيها ، فاتفق ورود كتاب شاه رُخ ملك الشرق على قرايُلك يأمره^(١) بالمسير بأولاده وعساكره لقتال إسكندر بن قرا يوسف سريعاً عاجلاً ، فكتب^(٢) قرايُلك إلى ولده محمد بالقدوم عليه لذلك ، فترك محمد جانبك الصوفي ومن معه على دوركي وتوجه إلى أبيه .

فسار جانبك إلى أسلماس وابن قطبكي ، واجتمعوا ونزلوا على مَلَطِيَّة وحصروها ، وكادهم سليمان بن ناصر الدين بك ابن دُلغادر ، وكتب إلى جانبك : أنه معه ؛ فكتب إليه أنه يقدم عليه ، وكان تقدم بينهما مكاتبات حسبما تقدم ذكره ، ومواعيد (بمجيء) ^(٣) جانبك إلى أْبُسْتَيْن^(٤) ، فلم يقع ذلك وأرسل جانبك إليه بالقدوم عليه مع الأمير قرمش الأعور ، فأكرمه سليمان ، وركب وسار [٢٤] مع الأمير قرمش في مائة وخمسين فارساً إلى جهة جانبك الصوفي ، حتى قدم عليه ، فلتقاه جانبك وعاقه وعادا بمن معهما على حصار مَلَطِيَّة ، فأظهر سليمان من النصيحة ما أوجب ركون جانبك إليه ، فأخذ سليمان في الحيلة على جانبك المذكور بكل ما تصل قدرته إليه ، ولازال به حتى خرج جانبك معه في عدة من أصحابه ليستريحاً بـمكان للنزهة فيه ؛ ورتباً^(٥) قُرْمُش وبقية العسكر على حصار مَلَطِيَّة ، فلما نزل^(٦) سليمان وجانبك للنزهة ورأى أن حيلته تمت ، وثب جماعة سليمان على جانبك الصوفي وقيده وأركبوه^(٧)

على أكديش ، وسار به ليلته و^(١) من الغد حتى وصل إلى بيوتة بَابُلُسْتَيْن وحبسه عنده ، فلم يفظن قُرْمُش وأصحابه بمسك جانبك ، حتى جاوز جانبك بلادًا بعيدة ، ولما قبض سليمان على جانبك الصوفي أرسل يُعرّف السلطان بذلك ويطلب من يأتيه من قبل السلطان ويتسلمه — انتهى .

Cilt 15, Sayfa 71, 839h./1435-1436 YILI.

ثم في تاسع عشرين [شهر]^(٧) ربيع الآخر المذكور توجه الأمير شاد بك الحكيم ، أحد أمراء الطبليخانات ورأس نوبية ، إلى الأمير ناصر الدين محمد بن دُلغادر بمال وخيل وقماش سكندري وغير ذلك ، وإلى ولده سليمان بمثل ذلك ، وكتب لهما أن يسلما شاد بك المذكور الأمير جانبك الصوفي ليحملاه إلى قلعة حلب ، فسار شاد بك في هذا اليوم ؛ تأتي بقية أمره في عوده .

Cilt 15, Sayfa 82, 840h./1436-1437 YILI.

ثم في يوم الأحد عاشر [شهر]^(٦) رمضان عمل السلطان مشورة^(٧) بالأمراء ، لما ورد عليه الخبر بأن ناصر الدين بك^(٨) بن دُلغادر ونزليه جانبك الصوفي زحفا بمن معهما على بلاد ابن قرمان ، فاتفق رأى الجميع على سفر السلطان إلى بلاد الشام . وأخذ الأمراء في أهبة السفر ، ثم انتمض ذلك بعد أيام ، وكتب لنواب الشام بالسير إلى نحو بلاد ابن قرمان نجدة لابن قرمان ، فإن القوم أخذوا آق شهر^(٩) ونازلوا قلاعاً آخر .

Cilt 15, Sayfa 84, 85, 841h./1437-1438 YILI.

ثم في ثانی عشرین الحرم ورد الخبر علی السلطان بأن نائب دورکی توجه في (٢) خامس عشر الحرم ، في عدة نواب تلك الجهات وغيرهم (٣) في نحو ألى فارس ، وساروا حتى طرقت بيوت الأمير ناصر الدين بن دُلغادر ، وقد نزل هو والأمير جانبك الصوفي بمكان على بعد يومين من مرعش فمهبوا ما هناك وأحرقوا ، قفرا بن دلغادر وجانبك الصوفي في نفر قليل ، وذلك أن جموعهما كانت مع سليمان بن ناصر الدين

ابن دُلغادر على حصار قيصريّة الروم ، فسرّ [٣١] السلطان بذلك وأرسل إلى نائب دورکی بخلمة وشكره . ثم قدم الخبر على السلطان أن الأمير إينال الحكمي نائب الشام خرج من دمشق بعساكرها يريد حلب ، وقد سارت جميع نواب الشام ليوافوا نائب حلب ويتوجهوا الجميع مدداً لابن قرمان ، بعد أن أرسل إينال الحكمي تقدمة هائلة للسلطان . ووصلت التقدمة المذكورة إلى القاهرة في يوم السبت سابع صفر المذكور

Cilt 15, Sayfa 87, 88, 841h./1437-1438 YILI.

وقدم الخبر على السلطان بموت جانبك الصوفي ؛ واختلفت الأفاويل في أمره إلى أن كان يوم السبت سابع عشر جمادى الأولى من سنة إحدى وأربعين المذكورة ، قدم (٢) مملوك (٣) تفرى برمش نائب حلب إلى القاهرة برأس الأمير جانبك الصوفي ، فدعت البشائر لذلك وسرّ السلطان غاية السرور بموته ولهجت الناس أن السلطان

تم سمده ، [وقد قيل] (٤) : [المقارب]

إذا تمَّ أمرٌ بدأ قصُّه

توقَّ زوالاً إذا قيل تمَّ

[٣٣٢] فأمر السلطان بالرأس فظيف^(٥) بها على رمح بشوارع القاهرة ، والتشاع على^(٦) ينادى عليها : « هذا جزاء^(٧) من يخالف على الملوك ويخرج عن الطاعة ! » ، ثم أُلقيت في قناة سراب .

وكان من خبر موت جانبك [الصوفي]^(٨) المذكور أنه لما كبس عليه وعلى ابن دُلغادر نائب دوركي ، في محرم هذه السنة كما تقدم ، وانكسر هو وابن دُلغادر ، فمقته^(٩) ابن دُلغادر واقترقا من يومئذ ، فسار ابن دُلغادر على وجهه يريد بلاد الروم وقد تشقت شمله ، وقصد جانبك الصوفي أولاد قَرَايُلك : محمداً

ومحموداً^(١٠) ، وقدم عليهما فأكرماه وأنزلاه عندهما . فأخذ تفرى برمش نائب حلب يُدبّر عليه بكل ما تصل القدرة إليه ، ولا زال حتى استألفها ، أعنى^(١١) محمداً ومحموداً ابني قَرَايُلك ، ووعدهما بجملة مال إن قبضا على جانبك المذكور^(١٢) ، يحمل إليهما خمسة آلاف دينار ، فلما إليه ووعده أن يقبضا على جانبك المذكور^(١٣) ، فلم^(١٤) جانبك بالخبر فشاور أصحابه في ذلك فأشاروا عليه بالفرار إلى جهة من الجهات ، فبادر جانبك وخرج من عندهما ومعه عشرون فارساً من أصحابه لينجو بنفسه . وبلغ ذلك القَرَايُلكية فركبوا وأدركوه فماتتهم فأصابه سهم سقط منه عن فرسه ، فأخذوه وسجنوه عندهم وذلك في يوم الجمعة خامس عشرين شهر ربيع الآخر من هذه السنة ، فمات من الغد فقطع رأسه وحمل إلى السلطان ، فهذا القول هو المشهور . وقيل إن جانبك الصوفي مات بالطاعون عند أولاد قَرَايُلك بعد أن أوعدهما تفرى برمش بالمال المقدم ذكره ، ولم يقبل منه ذلك واستمرا على إكرامه . فلما مات جانبك الصوفي بالطاعون أخفيا ذلك وقطعا رأسه وبعثا به^(١٥) إلى تفرى برمش . قلت : والقول الأول هو المتداول بين الناس . وبأني بقية ذكر جانبك الصوفي في الوفيات [من هذا الكتاب]^(١٦) في محله [إن شاء الله تعالى]^(١٧) .

Cilt 15, Sayfa 207, 840h./1436-1437 YILI.

وتوفى الأمير حمزة بك بن علي بك بن دُلْعَادِرٍ مقتولاً بقلعة الجبل في ليلة الخميس
سابع عشر جمادى الأولى .

Cilt 15, Sayfa 211, 841h./1437-1438 YILI.

وتوفى الأمير الكبير سيف الدين جانبك بن عبد الله الصوفي الظاهري صاحب
الوقائع والأحوال والحروب ، في يوم الجمعة خامس عشرين^(٤) [شهر]^(٥) ربيع الآخر
بديار بكر وقطعت رأسه وحملت إلى مصرَ وطيف بها على رمح ثم أُلقيت في
قناة سراب ، وقد تقدم ذكر ذلك كله مفصلاً في مواضع كثيرة وما وقع للناس بسببه
بالديار المصرية والبلاد الشرقية ، غير أننا نذكر هنا أصله ومنشأه إلى أن مات ، على طريق
الإيجاز .

Cilt 15, Sayfa 337, 338, 843h./1439-1440 YILI.

ثم في يوم الثلاثاء خامس عشرين شوال ، قدم الأميرُ ناصر الدين بك ، واسمه
محمد بن دُلْعَادِرٍ نائب أبلُستين ، إلى الديار المصرية ، بعدما تلقاه المطبخُ السلطاني ،
وج هزت له الإقامة في طول طريقه ؛ ثم سارت عدة من أعيان الدولة إلى لقائه ، ومعهم
الخيول والخلع له ولأعيان من معه من أولاده وأصحابه ، فلما دخل إلى القاهرة وطلع إلى
الثلثة ، ومثل بين يدي السلطان وقبل الأرض ، خَلَعَ عليه السلطانُ خَلْعَةً باستمراره على
نيابة أبلُستين على عادته ، وأنزل في بيت بالقرب من القلعة ؛ وبالغ السلطان في

Cilt 15, Sayfa 339, 843h./1439-1440 YILI.

ثم في يوم الخميس ثامن عشر ذى القعدة ، قدم الأميرُ إينال الششمانى الناصرى ، أتاك دمشق ، والأميرُ الطنْبَغَا الشريفي الناصرى أحد مقدمى الألوف بدمشق ، وطلعا [إلى]^(٢) القلعة ، وخلع السلطانُ عليهما وأكرمهما . وفيها^(٣) أيضا ، خلع السلطانُ على الأمير ناصر الدين بك بن دُلْعَادِرْ خلعةَ السفر ، وسافر يوم الاثنين تاسع عشرين ذى القعدة ، بعد أن بلغت النفقةُ عليه من الإنعامات ثلاثين ألف دينار .

Cilt 15, Sayfa 464, 857h./1453 YILI.

ذكر زوجاته أيام سلطنته : أما قبل سلطنته فكثير جدا ، وأولهم (كذا) في أيام سلطنته ، خَوْنَد مُغل بنت البارزى ، تزوجها قبل سنة ثلاثين ، وطلقها في سنة اثنتين وخمسين ؛ ثم زينب جَرَبَاش الكرىمى قاشق ، ومات عنها ؛ ثم شاه زاده بنت ابن عثمان ملك الروم ، وطلقها في سنة أربع وخمسين ؛ ثم نفيسة بنت ناصر الدين [بك]^(٣) ابن دُلْعَادِرْ ماتت في سنة ثلاث وخمسين بالطاعون ؛ ثم بنت حمزة بك بن ناصر الدين ابن دُلْعَادِرْ ؛ ثم بنت كرتباى الجاركسية ، قدم بها أبوها من بلاد الجاركس ، وأسلم على ما قيل ، ثم عاد إلى بلاده ؛ ثم بنت زين الدين عبد الباسط ، ولم يُزل بكارمتها ، تزوجها بعد موت أبيها في سنة خمس وخمسين وثمانمائة .

Cilt 15, Sayfa 499, 846h./ 1442-1443 YILI.

وتوفى الأمير ناصر الدين محمد بك بن دُلْعَادِرْ صاحب أبلستين وحمو الملك الظاهر جَمَقَى ، بأبُلُستين في أوائل جمادى الآخرة ، وقيل إنه قُتل على فراشه ، والأول أصح ؛ وكان كثير الشرور والعصيان على الملوك ، وقد مرَّ من^(٣) ذكره في ترجمة الملك الأشرف من عصيانه ومرافقته مع الأتابك جانبك الصوفى ، ثم في ترجمة الملك الظاهر جَمَقَى من دخوله في طاعته وقدمه إلى القاهرة ما يعنى عن إعادته ثانيا هنا .

Cilt 15, Sayfa 542, 853h./1449-1450

وتوفيت^(١) زوجة السلطان الملك الظاهر جقمق خوند نفيسة^(٢) بنت الأمير ناصر الدين بك بن دُلغادر ، بالطاعون في يوم الثلاثاء حادى عشرين صفر .

Cilt 16, Sayfa 172, 858h./1454-1455 YILI.

وتُوفىَ الأميرُ سليمانُ بن ناصر الدين بك بن دُلغادر نائب ابليستين^(٥) بها في باكر يوم الأربعاء ثالث شهر رمضان ، وتولى ابليستين بعده ابنه ملك أصلان .

Cilt 16, Sayfa 292, 870h./1465-1466 YILI.

وفي يوم السبت وصل سيفُ ملك أصلان بن سليمان بن ناصر الدين بك بن دُلغادر نائب ابليستين ، وذكروا أنه قتله فداوى ، ولا يلزمنى ذكر اسم من أرسل إليه الفداوى .

Cilt 16, Sayfa 293, 870h./1465-1466 YILI.

وفي هذه الأيام عين السلطان تجريدة إلى البلاد الحلبية نجدة لشاه بضع بن دُلغادر نائب ابليستين ، ليُعِينُوهُ على قتال أخيه شاه سوار بن دُلغادر ، وفي التجريدة سبعة^(١) أمراء من أمراء الأنوف ، وهم : الأتابك قائم ، وتمرُّبغا أمير مجلس ، وبيلباي الأمير آخور الكبير ، وقان بك المحمودى المؤيدى ، وبرد بك هجين أمير جاندار ، وقايتبى المحمودى الظاهرى ، وجماعة كبيرة آخر من أمراء الطبلخانات والمشرات يأتي ذكر^(٢) أسمائهم عند سفرهم إن تم ذلك ، ثم بطلت التجريدة بعد أيام .

Cilt 16, Sayfa 294, 870h./1465-1466 YILI.

ثم في يوم الاثنين خامس عشرينه استقر الأمير رُسْمُ بن ناصر الدين بك بن دُلْعَادِرِ
في نيابة الأَبُلُستين ، عوضاً عن ابن أخيه شاه بضع ، بحكم ضعف شاه بضع عن دفع أخيه
سوار ، وأظن أن رُسْمُ هذا أضعف من شاه بضع في دفع شاه سوار .

Cilt 16, Sayfa 300, 872h./1467-1468 YILI.

وفي يوم الخميس ثلثي عشره ورد الخبر من نائب حلب يَشْبُكُ البَجَاسِي أن شاه
سوار نائب أْبُلُستين خرج عن طاعة السلطان ، ويريد المشي على البلاد الحلبية ، فرسم
السلطان في الحال بخروج نائب طرابُلُس ونائب حماة إلى جهة البلاد الحلبية لمعاونة نائب
حلب إن حصل أمر ، ثم عين السلطان تجريدةً من مصر إلى جهات البلاد الحلبية إن
ألجأت الضرورة إلى سفرهم ، والذين عينهم في هذه التجريدة من أمراء الأَلف : الأتابك
يَكْبَاي ، وأمير سلاح قَرَقَمَاس ، وأمير مجلس تَمْرُبُغَا ، وقَانِي بك الحمودي ، ومُعْلَبَاي
طاز المؤيَّدي ، وذكر أنه تعين عدة كبيرة من أمراء الطبائخانات والعشرات ، وألف
مملوك من المماليك السلطانية ، هذا والسلطان قد بدأ فيه التوَعَك من يوم عاشوراء ،
وهذا المرض الذي مات فيه ، ثم لهج السلطان بمزل يَشْبُكُ البَجَاسِي نائب حلب وتولية
الأمير مُعْلَبَاي طاز المؤيَّدي المُتَدَمِّم ذكره عوضه في نيابة حلب^(٢).

Cilt 16, Sayfa 302, 872h./1467-1468 YILI.

وفي هذه الأيام ورد الخبر من دمشق بأن الأمير بُرْدَبَك نائب الشام خرج من
دمشق بمساكرها في آخر المحرم إلى جهة حلب لمعاونة نائب حلب على قتال شاه
سوار .

Cilt 16, Sayfa 303, 872h./1467-1468 YILI.

واستهل شهر ربيع الأول يوم الخميس والسلطان ملازم للفراش ، والناس في أمر مريح من توقف الأحوال ، لاسيما أرباب الحوائج الواردون من الأقطار ، هذا وجميع نواب البلاد الشامية قد خرجوا من أعمالهم إلى البلاد الحلبية ، لقتال شاه سوار ابن دُلغادر ، ما خلا جكم نائب صفد ، ونائب غزة قد خرج أيضا إلى جهة العقبة لقتال مبارك شيخ عرب بني عقبة ، فهذا المقتضى خلا الجو للمفسدين وقطاع الطريق وغيرهم بالدرب الشامي والمصري ، ومع هذا فالقتن لم تنزل قائمة بأسفل مصر الشرقية والغربية ، وأيضا بأعلى مصر ، الصعيد الأدنى والأعلى ، وتزايد ذلك بطول مرض السلطان .

Cilt 16, Sayfa 345, 870h./1465-1466 YILI.

وتوفي الأمير سيف الدين ملك أضلان بن سليمان بن ناصر الدين بك بن دُلغادر نائب أبلستين قتيلًا بها بيد فداوى في صلاة الجمعة بالجامع ، وثب عليه الفداوى وضربه بسكين كان في يده إلى أن قتله ، وقتل الفداوى في الوقت ، وقيل إن الفداوى كان أرسله الملك الظاهر خُشقدم ، وحضر سيفه إلى الديار المصرية في عاشر ربيع الآخر ، وولى بعده شاه بضع أخوه ، ووقع بعد ذلك أمور وفتن قائمة إلى يومنا هذا .

Cilt 16, Sayfa 360, 361, 872h./1467-1468 YILI.

وفي يوم الخميس ثاني عشرينه ورد الخبر على الملك الظاهر يلبى بمصيان الأمير

بُرْدَبِك نَائِب الشَّامِ ، وَأَنَّهُ قَتَلَ جَمِيعَ النَّوَابِ الْمَجْرِدِينَ مَعَهُ لِقِتَالِ شَاهِ سُورِ بْنِ دُلْعَادِرِ ، وَكَانَ الْأَمْرُ غَيْرَ ذَلِكَ ، وَوَقَعَ أُمُورٌ حَكِيمًا مَفْصَلَةً فِي تَارِيخِنَا « حَوَادِثُ الدَّهْرِ فِي مَدَى الْأَيَّامِ وَالشُّهُورِ » مَحْصُولُهَا أَنَّ بُرْدَبِكَ الْمَذْكُورَ كَانَ تَهَانُونَ فِي قِتَالِ شَاهِ سُورِ الْمَذْكُورِ ، وَخَذَلَ الْعَسْكَرَ الشَّامِيَّ لِمَا كَانَ فِي قَلْبِهِ مِنَ الْمَلِكِ الظَّاهِرِ خُشْقَدَمَ رَحِمَهُ اللَّهُ ، فَكَانَ ذَلِكَ سَبَبًا لِكَسْرِ الْعَسْكَرِ الشَّامِيِّ وَالْحَلَبِيِّ وَغَيْرِهِمْ وَنَهْبِهِمْ ، وَقُتِلَ فِي هَذِهِ الْوَأَقْعَةِ نَائِبٌ طَرَابُلُوسَ قَانِي بَايَ الْحَسَنِ الْمُؤَيَّدِي ، وَنَائِبٌ حِمَاةَ تَمَّ خَوْبِي الْحَسِينِي الْأَشْرَفِي ، وَأَتَابِكُ دِمَشْقَ قَرَّاجَا الْخَازِنْدَارِ الظَّاهِرِي ، وَأَتَابِكُ حَلَبِ قَانُصُوهِ الْحَمْدِي الْأَشْرَفِي ، وَغَيْرِهِمْ مِنْ أَمْرَاءِ الْبِلَادِ الشَّامِيَّةِ ، وَغَيْرِهِمْ حَسَبًا يَأْتِي ذِكْرُهُمْ فِي الْوَفِيَّاتِ عَلَى عَادَةِ هَذَا الْكِتَابِ - ائْتَهَى .

Cilt 16, Sayfa 361, 872h./1467-1468 YILI.

هَذَا مَعَ مَا وَرَدَ مِنَ الْبِلَادِ الْحَلَبِيَّةِ مِنْ أَمْرِ شَاهِ سُورِ ، وَقَتْلِ أَكْبَرِ أَمْرَاءِ الْبِلَادِ الشَّامِيَّةِ ، وَنَهْبِ الْبِلَادِ الْحَلَبِيَّةِ ، وَأَخْذِ قِلَاعِ أَعْمَالِهَا وَأَنَّ نَائِبَ الشَّامِ بُرْدَبِكَ فِي أَسْرِهِ ، وَأَنَّ يَشْبُكَ الْبِجَاسِي نَائِبَ حَلَبِ دَخَلَ إِلَى حَلَبِ عَلَى أَقْبَحِ وَجْهِ ، فَصَارَ النَّاسُ بِهَذَا الْقَتْلِ كَالْفَنَمِ بِلَرَاغٍ .

Cilt 16, Sayfa 362, 872h./1467-1468 YILI.

فَلَمَّا كَانَ يَوْمَ الْاِثْنِينَ سَادِسَ عَشْرِينَ رَبِيعِ الْأَوَّلِ الْمَذْكُورِ خَلَعَ الْمَلِكُ الظَّاهِرُ يَلْبَابِي عَلَى الْأَمِيرِ أَرْبُكُ مِنْ طَلَطَخِ الظَّاهِرِي رَأْسَ نُوْبَةِ النَّوَابِ بِاسْتِقْرَارِهِ فِي نِيَابَةِ الشَّامِ عَوَضًا عَنْ بُرْدَبِكِ الظَّاهِرِي ، بِحُكْمِ انْضِمَامِهِ عَلَى شَاهِ سُورِ . وَفِيهِ اسْتَقَرَّ الْأَمِيرُ قَانِي بَكُ الْحَمُودِي الْمُؤَيَّدِي أَمِيرُ مَجْلِسِ أَمِيرِ سِلَاحِ عَوَضًا عَنْ قَرَّعَمَاسِ الْأَشْرَفِي بِحُكْمِ الْقَبْضِ عَلَيْهِ وَجَبَسِهِ بِالْإِسْكَندَرِيَّةِ ، وَاسْتَقَرَّ قَانِي بَكُ الْمَذْكُورُ مَقْدَمِ الْعَسَاكِرِ لِقِتَالِ شَاهِ سُورِ بْنِ دُلْعَادِرِ .

وعين السلطان في هذا اليوم عدة أمراء تجريدة لقتال شاه سوار ، فعين من أمراء الألوف قاضي بك المقدم ذكره ، وجانبك الإينال الأشرفي المعروف بقلقيز حاجب الحجاب ، وبردبك هجين أمير جاندار ، وهؤلاء من أمراء الألوف ، وعين أيضا عدة كثيرة من أمراء الطبلخانات والعشرات يأتي ذكر أسمائهم يوم سفرهم من القاهرة ، ثم عين حجتهم ستمائة مملوك من الممالك السلطانية .

وفيه استقر الأمير إينال الأشقر الظاهري نائب غزة في نيابة حماة ، عوضا عن ابن المبارك ، وكان الناصري محمد بن المبارك قد استقر في نيابة حماة قبل تاريخه عوضا عن الأمير تميم الحسيني الأشرفي ، بحكم مرضه وعوده من تجريدة شاه سوار إلى حلب ، وكان الناصري محمد بن المبارك إلى الآن لم يخرج من الديار المصرية ، فعزل عنها قبل أن يحكمها أو يتوجه إليها ، وكان إينال الأشقر قدم إلى القاهرة مع الأمير أربك من تجريدة العقبة ، ثم رشح ابن المبارك إلى نيابة غزة ، فامتنع عن ولايتها .

Cilt 16, Sayfa 364,

872h./1467-1468 YILI.

ثم في يوم الثلاثاء ثاني عشر ربيع الآخر⁽¹⁾ استقر الأمير سودون البردبكي الفقيه المؤيدى نائب قلعة الجبل بعد سودون القصروي . وفي يوم الأربعاء ثالث عشر ربيع الآخر⁽¹⁾ رسم السلطان أن يفتتل الأمير إينال الأشقر المقدم ذكره من نيابة حماة إلى نيابة طرابلس بعد فقد نائبها الأمير قاضي باي المؤيدى الحسنى في واقعة شاه سوار ، وذلك بسمي من إينال المذكور ، وذلك قبل أن يصل إينال المذكور إلى حماة .

Cilt 16, Sayfa 364, 872h./1467-1468 YILI.

وفيه ورد الخبر بأن الأمير بُرْدَبَك نائِب الشام فارق شاه سُوار ، وقدم إلى
مَرَعَش^(٢) طائفاً ثم سار إلى منزلة قَارَا^(٣) في يوم الخميس سابع عشر ربيع الآخر .

KAYNAKÇA

- Ağır 2010, A. Mesut Ağır, *Memlûk Sultanı el-Melik ez-Zâhir Seyfeddin Çakmak Dönemi (1438-1453)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir.
- Buhl 1997 Fr. Buhl, "Gazze", *İA.*, C. IV, s.760-761, Eskişehir.
- Cevad 1313 Ali Cevad, *Memâlik-i Osmaniye'nin Tarihi ve Coğrafya Lûgati*, İstanbul.
- Çuhadar 1991 Mustafa Çuhadar, *Abu'l-Mahâsin Cemal al-Dîn Yûsuf bin Tagribirdî, Hayatı, Eserleri, Şahsiyeti ve Eserlerinin İstanbul Kütüphanelerinde Bulunan Yazmalarının Tavsifi*, Basılmamış Doktora Tezi, Kayseri.
- Darkot 1997 Besim Darkot, "Maras", *İA.*, C. VII, s.310-315, Eskişehir.
- Darkot 1997 Besim Darkot, "Hısn Mansur", *İA.*, C.V/I, s.454-455 Eskişehir.
- Farmer 1997 H. G. Farmer, "Tabl-Hâne", *İA.*, C.XI, s.604-610 Eskişehir.
- Hartmann 1997 R. Hartmann, "Bagrâs", *İA.*, C.II, s.216, Eskişehir.
- Honigmann 1997 E. Honigmann, "Merc Dâbık", *İA.*, C.VII, s.601-604, Eskişehir.
- Honigmann 1997 E. Honigmann, "Rum-Kale", *İA.*, C.IX, s.777-781, Eskişehir.
- İbn Tagriberdi Cemaâleddin Ebu'l-Mehâsin Yusuf İbn Tagriberdi, *en-Nucûm ez-Zahire fî Mulûk Mısır ve'l-Kahire*, Dâru'l-Kütübi'l-Mısriyye, XII. cilt, Kahire 1929-1956; XIII. cilt neşr. Fehîm Muhammed Şaltûd, Kahire, 1970; XIV. cilt, neşr. Cemâl Muharrız-Fehîm Muhammed Şaltûd, Kahire, 1972; XV. cilt, neşr. İbrâhim Ali Tarhan, Kahire, 1972; XVI. cilt, neşr. Cemâl ed-Dîn eş-Şayyâl, Kahire, 1972.
- İnalçık 1948 Şevkiye, "İbn-i Hacer'de Osmanlılara Dâir Haberler", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C.VI., Sa.3, s.349-358, Ankara.
- Günaltay 1951 Şemseddin, *İslam Tarihinin Kaynakları*, İstanbul.

- Kanat 1991 Cüneyt Kanat, *Makrizî'nin Kitâb es-Sulûk'unda Osmanlılar, Karamanoğulları ve Batı Anadolu Beylikleri ile ilgili Kayıtlar*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Kanat 1999 Cüneyt Kanat, "Memlûkler'in Baybars zamanındaki (1260-1277) Suriye-Çukurova Siyaseti ve Bu Siyasetin Çukurova'nın Türkleşmesindeki Rolü", *III. Uluslararası Çukurova Halk Kültürü Bilgi Şöleni(Sempozyum), Bildiriler*, s.423-434, Adana.
- Kanat 1999 Cüneyt Kanat, "Osmanlı ve Memlûk Devletlerinin Birbirlerine Gönderdiği Armağanlar", *Uluslararası Osmanlı Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, s.35-52, İzmir.
- Keleş 2002 Bahaddin Keleş, "Memlûkler Döneminde İdârî Yapı", *Türkler*, C.V, s.315-320, Ankara.
- Kopraman 1971 Kâzım Yaşar Kopraman, *El-Aynî'in İkdu'l-Cumân'ında XV. yüzyıla Ait Anadolu Tarihi ile ilgili Kayıtlar*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Kopraman 1989 "Memlûkler", *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, C.VI, s.433-543, İstanbul.
- Kopraman 1989 *Mısır Memlûkleri Tarihi Sultan el-Melik el-Mu'ayyad Şeyh el- Mahmudî Devri (1412-1421)*, Ankara.
- Kortantamer 1993 Samira, *Bahri Memlûklarda Üst Yönetim Mensupları ve Aralarındaki İlişkiler*, İzmir.
- Solak 2004 Kürşat Solak, *İbn Tagribirdi'nin "En-Nucûm" Adlı Eserinde Geçen Dulkadiroğulları Beyliği ile İlgili Kayıtlar*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Şeşen 1998 Ramazan, *Müslümanlarda Tarih-Coğrafya Yazıcılığı*, İstanbul.
- Streck 1997 M. Streck, "Amık", *İA.*, C.I, s.398-399, Eskişehir.
- Uzunçarşılı 1941 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devlet Teşkilatına Medhal*, İstanbul.
- Uzunçarşılı 1941 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, Ankara.
- Yinanç 1989 Refet Yinanç, *Dulkadir Beyliği*, Ankara.
- Yücel 1980 Yaşar Yücel, *Çoban Oğulları-Candaroğulları*, Ankara.
- Zetterstêen 1997 K. V. Zetterstêen, "Abbasiler", *İA.*, C.I, s.18-22, Eskişehir.